

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет економіки та менеджменту

(повна назва факультету)

Кафедра менеджменту та адміністрування

(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

Магістр

(назва освітнього ступеня)

Дослідження системи публічного управління міським розвитком, на прикладі
Тернопільської міської ради (м. Тернопіль, вул. Листопадова, 5)

Виконав(ла):
студент(ка)

6 курсу, групи БАмз-61

спеціальності

281 «Публічне управління та адміністрування»

_____

(підпис)

Статкевич О.А.

(прізвище та ініціали)

Керівник

_____

(підпис)

Галушак М.П.

(прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

_____

(підпис)

Мосій О.Б.

(прізвище та ініціали)

Завідувач кафедри

_____

(підпис)

Сороківська О.А.

(прізвище та ініціали)

Рецензент

_____

(підпис)

Андрушків Б.М.

(прізвище та ініціали)

Тернопіль
2023

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет Факультет економіки та менеджменту

(повна назва факультету)

Кафедра Кафедра менеджменту та адміністрування

(повна назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Сороківська О.А.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

на здобуття освітнього ступеня магістр

(назва освітнього ступеня)

за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування

(шифр і назва спеціальності)

студенту Статкевич Ользі Андріївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Дослідження системи публічного управління міським розвитком, на прикладі Тернопільської міської ради (м. Тернопіль, вул. Листопадова, 5)

Керівник роботи Галушак М.П., к. т. н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ректора від «14» вересня 2023 року № 4/7-898

2. Термін подання студентом завершеної роботи 4 грудня 2023 р

3. Вихідні дані до роботи звіт про виконання доходів бюджету ТМТГ за 2021 рік та 2022 рік, виконання видаткової частини бюджету ТМТН за 2022 та 2021 рік за функціональною структурою, дані про надходження і використання коштів цільового фонду соціально-економічного розвитку ТМТГ за 2021 та 2022 рік, інформація щодо фінансування бюджетних програм фінансовим управлінням за 2021 та 2022 рік

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

Вступ. Розділ I Теоретичні засади системи публічного управління міським розвитком

Розділ 2 Аналізування системи управління розвитком міста Тернопільською міською радою

Розділ 3 Удосконалення системи публічного управління міським розвитком на прикладі Тернопільської міської ради

Розділ 4 Охорона праці та безпека у надзвичайних ситуаціях.

Висновки та пропозиції. Бібліографія. Додатки.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, слайдів)

SWOT-аналіз. Динаміка загального та спеціального фонду бюджету ТМТГ у 2021-2022 роках.

Динаміка виконання видаткової частини загального фонду бюджету ТМТГ у 2021-2022 роках.

Структура видаткової частини загального фонду бюджету ТМТГ у 2021 та 2022 році.

Проекти за участю ТМР щодо надання міжнародної технічної допомоги й співпраці із

міжнародними організаціями. Основні завдання психологічної реабілітації та адаптації. Основні

види допомоги, які планується надавати Центром. Запропонована модель соціально-психологічної

адаптації військовослужбовців та членів їх сімей. Види послуг, які планується надавати

Тернопільським Центром реінтеграції бездомних осіб. Витрати на облаштування приміщень та

створення. Основні етапи створення музею м. Тернополя. Витрати на підготовку приміщення

музею. Витрати на облаштування приміщення та оснащення музею міста Тернопіль.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ IV Охорона праці та безпека у надзвичайних ситуаціях	Р.П. Шерстюк		
	В.С. Стручок		

7. Дата видачі завдання 15 вересня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
	Вступ	16.09.2023 р	
	Розділ 1 Теоретичні засади системи публічного управління міським розвитком	17.09.2023 р.- 5.10.2023.	
	Розділ 2 Аналізування системи управління розвитком міста Тернопільською міською радою	6.10.2023 р. - 30.10.2023 р.	
	Розділ 3 Удосконалення системи публічного управління міським розвитком на прикладі тернопільської міської ради	1.11.2023 р.- 25.11.2023	
	Розділ 4 Охорона праці та безпека у надзвичайних ситуаціях	26.11.2023 р.- 30.11.2023 р	
	Висновки та пропозиції	1.12. 2023 р.	
	Бібліографія	2.12.2022 р.	
	Додатки	2.12.2022 р.	

Студент

_____ (підпис)

Статкевич О.А.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Галушак М.П.

_____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Дослідження системи публічного управління міським розвитком, на прикладі Тернопільської міської ради (м. Тернопіль, вул. Листопадова, 5)

Магістерська робота: 87 с., 24 рис., 6 табл., 3 додатки, 38 літературних джерел.

Об'єктом дослідження виступає процес публічного управління міським розвитком, на прикладі Тернопільської міської ради.

Предмет дослідження – основні шляхи покращення системи публічного управління міським розвитком, на прикладі Тернопільської міської ради.

Мета дослідження - дослідження існуючих теоретико-методологічних підходів, а також розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення системи публічного управління міським розвитком, що здійснюється Тернопільською міською радою.

Методами дослідження виступають: аналізу й синтезу, порівняння, статистичні методи, метод системного підходу та інші методи.

У роботі проведено дослідження теоретичних засад управління міським розвитком, проведено аналіз управління міським розвитком на прикладі Тернопільської міської ради, викладено пропозиції щодо удосконалення системи управління розвитком м. Тернополя шляхом здійснення заходів із соціально-психологічної адаптації військовослужбовців до умов мирного життя, здійснення суспільної реінтеграції бездомних осіб міста Тернопіль, а також збереження та розвитку культурно-історичної спадщини міста шляхом створення музею міста.

Розроблені пропозиції можуть бути впроваджені у практичній діяльності Тернопільської міської ради.

Ключові слова: місто, міська рада, міський розвиток, система управління міським розвитком.

SUMMARY

Studying the public management system of the town development (Ternopil City Council as a case study)

Master's thesis: 87 pp., 24 Fig., 6 Table, 3 appendices, 38 references.

The object of research is the process of public management of urban development, based on the example of the Ternopil City Council.

The subject of research - main ways of improving the system of public management of urban development, based on the example of the Ternopil City Council.

The purpose of the study is to study the existing theoretical and methodological approaches, as well as to develop practical recommendations for improving the system of public management of urban development carried out by the Ternopil City Council.

Research methods are: analysis and synthesis, comparison, statistical methods, system approach method and other methods.

In the work, a research of the theoretical foundations of urban development management was carried out, an analysis of urban development management was carried out using the example of the Ternopil City Council, proposals were made to improve the development management system of the city of Ternopil by implementing measures for the socio-psychological adaptation of military personnel to the conditions of peaceful life, the implementation of social reintegration of homeless people of the city of Ternopil, as well as the preservation and development of the city's cultural and historical heritage by creating a city museum.

The developed proposals can be implemented in the practical activities of the Ternopil City Council.

Keywords: city, city council, urban development, urban development management system.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МІСЬКИМ РОЗВИТКОМ.....	10
1.1 Наукові підходи до міста як складної соціально-економічної категорії та об'єкта управління.....	10
1.2 Теоретичні засади та інструменти міського розвитку.....	14
1.3 Основні проблеми розвитку українських міст.....	21
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МІСТА ТЕРНОПІЛЬСЬКОЮ МІСЬКОЮ РАДОЮ	27
2.1 Загальна характеристика Тернопільської міської територіальної громади ..	27
2.2 Дослідження особливостей системи управління розвитком міста та напрямів фінансування видатків Тернопільської міської ради.....	32
2.3 Аналізування участі Тернопільської міської ради в міжнародних проєктах та грантових програмах для забезпечення потреб розвитку міста.....	42
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МІСЬКИМ РОЗВИТКОМ НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ.....	48
3.1 Заходи з соціально-психологічної адаптації військовослужбовців до умов мирного життя	48
3.2 Напрями суспільної реінтеграції бездомних осіб міста Тернопіль.....	56
3.3 Заходи щодо збереження та розвитку культурно-історичної спадщини міста.....	64
РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	72
4.1 Організація охорони праці у Тернопільській міській раді.....	72
4.2 Забезпечення управління системою цивільного захисту міста.....	77
ВИСНОВКИ.....	81

БІБЛІОГРАФІЯ.....	83
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність теми. Тенденцією, що спостерігається у сучасному світі, є суттєве зростання ролі міст у територіальному поділі праці. Саме вони при ухваленні рішень на місцевому рівні перетворюються на локомотиви розвитку, беручи до уваги їх здатність враховувати потреби населення, а також наявність різних видів ресурсів та генерувати процеси, які передбачають зменшення навантаження, що лежить на органах центральної влади. Розвиток міст значною мірою впливає на розвиток як регіону, так і держави загалом. Формування якісного плану такого зростання виступає передумовою прийняття максимально конструктивних рішень. Оцінювання позитивних змін умов життя у міській громаді може здійснюватися з допомогою системи соціально-економічних показників, а також за допомогою відчуття зростання членами громади рівня їх комфортності життя у громаді.

Особливо актуальною є проблема міського розвитку в Україні у зв'язку з процесом децентралізації влади, а також проведенням реформи державного управління, у процесі яких відбувається передання повноважень та відповідних фінансових ресурсів на місцевий рівень для забезпечення розвитку територій.

Об'єктом дослідження даної роботи виступає процес публічного управління міським розвитком, на прикладі Тернопільської міської ради.

Предмет дослідження – основні шляхи покращення системи публічного управління міським розвитком на прикладі Тернопільської міської ради.

Мета дослідження - дослідження існуючих теоретико-методологічних підходів, а також розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення системи публічного управління міським розвитком, що здійснюється Тернопільською міською радою.

Завдання дослідження:

- розглянути теоретичні засади системи публічного управління міським розвитком;

- здійснити аналізування системи управління розвитком міста Тернопільською міською радою;

- виявити напрями удосконалення системи публічного управління міським розвитком на прикладі Тернопільської міської ради.

Методами дослідження виступають: аналізу й синтезу, порівняння, статистичні методи, метод системного підходу та інші методи.

Наукова новизна дипломної магістерської роботи полягає у здійсненні дослідження основних теоретико-методичних засад й розробленні практичних рекомендацій, що передбачають удосконалення системи управління розвитком м. Тернополя, зокрема, шляхом здійснення заходів із соціально-психологічної адаптації військовослужбовців до умов мирного життя, здійснення суспільної реінтеграції бездомних осіб міста Тернопіль, а також збереження та розвитку культурно-історичної спадщини міста шляхом створення музею міста.

Інформаційною базою дослідження виступали Стратегічний план розвитку ТМТГ до 2029 року, звіти про виконання доходів бюджету міської громади, інформація щодо фінансування бюджетних програм міста, звіти про виконання видаткової частини бюджету, інші документи діяльності міської ради.

Структура роботи: кваліфікаційна магістерська робота містить 86 сторінок тексту пояснювальної записки, 24 рисунки, 6 таблиць, 3 додатки, 36 літературних джерел.

Апробація результатів дослідження. Матеріали кваліфікаційної магістерської роботи доповідались й отримали позитивну оцінку на XI Всеукраїнській науково-практичній конференції пам'яті почесного професора ТНТУ імені Івана Пулюя, академіка НАН України Миколи Григоровича Чумаченка: «Наука, інновації, бізнес: проблеми, перспективи і сьогочасні тренди розвитку», яка відбулася 26 травня 2023 року.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МІСЬКИМ РОЗВИТКОМ

1.1 Наукові підходи до міста як складної соціально-економічної категорії та об'єкта управління

Сучасне місто можна розглядати як складну соціально-економічну самодостатню систему, що сформована людьми для покращення умов своєї життєдіяльності, адаптована ними відповідно до їх потреб, здатна до саморозвитку та самоуправління. Місто виступає у якості системного, цілісного утворення щодо оточуючого середовища, так як воно здійснює споживання та переробку визначених елементів, такі як енергетичні й сировинні ресурси, вода тощо, водночас викидаючи назовні стічні води, промислові відходи, атмосферні викиди та ін. Система «місто» відзначається єдністю й нерозривністю процесу та території, на якій здійснюється діяльність людей. Дослідження процесу міського життя повинно базуватися на єдності управлінського й просторового функціонування сукупності елементів системи міста (рис. 1.1) [1].

Як зазначає Безлюбченко О.С., усі існуючі визначення міста можуть бути згруповані за наступними ознаками:

а) політико-адміністративні; із точки зору права місто – це поселення, розташоване на визначеній території, що володіє особливими адміністративними правами, які надані йому державною владою;

б) територіально-демографічні, що визначаються низкою кількісних ознак міста:

- кількістю мешканців;
- площею поселення;
- концентрацією населення;
- специфічними особливостями, якими відзначається організація території проживання, зокрема, особливою архітектурою, транспортом, благоустроєм та

ін.;

д) економічні, що передбачає визначений ступінь професійної диференціації праці, галузеві та фінансово-економічні особливості міста;

е) за характером переважаючого у місті капіталу (виробничий, торговий, кредитний);

є) виробничо-економічні, що виділяються на основі врахування типу виробництва матеріальних ресурсів, інформації, послуг тощо;

ж) соціоструктурні, якими місто визначається як місце, де здійснено концентрацію різноманітних соціальних структур (інститутів, груп), а також рольових функцій. Кожне місто відзначається не лише кількісними параметрами проживання і діяльності людей, а й особливою соціокультурною атмосферою та станом [1].

Суб'єктом управлінської діяльності на території міста виступає муніципалітет. Ефективне управління процесами розвитку міста вимагає детального вивчення його складових елементів. Для цього необхідно визначити пропорції та оцінити стабільність наявного взаємозв'язку між різними факторами, які визначають особливості керованих процесів. Дієвість процесу управління буде залежати від узгодженості критеріїв, які при цьому застосовуються. Досягнення успіху буде виражатися наявністю стабільного управління соціальними відносинами у міському просторі, збереженні соціального порядку, зростанню стабільності, забезпеченні захисту від дії зовнішніх та внутрішніх негативних впливів, що існують, зростання рівня зайнятості в місті тощо. Цілісність управління міськими процесами вимагає забезпечення безперебійної роботи кожного елемента інфраструктури міста, що здатне найбільш повно задовольнити потреби його жителів.

При цьому до складу структури системи управління містом, згідно позиції Ніколаєвої В. І. та Назаренко П. В. входять:

- муніципальний сектор;
- населення міста;
- органи місцевого самоврядування;

- органи виконавчої влади [2].

Шляхом формування взаємовідносин між структурними елементами, що входять до складу управлінської системи міста, яка характеризує визначений режим управління ним, створюються передумови для задоволення необхідним потреб та інтересів жителів, що проживають на даній міській території. При цьому на режим управління впливають такі елементи системи управління як населення, інтереси жителів і територія їх проживання [2].

Схема взаємозв'язку між елементами системи міста, запропонована Безлюбченко О. С., відображена на рис. 1.1.

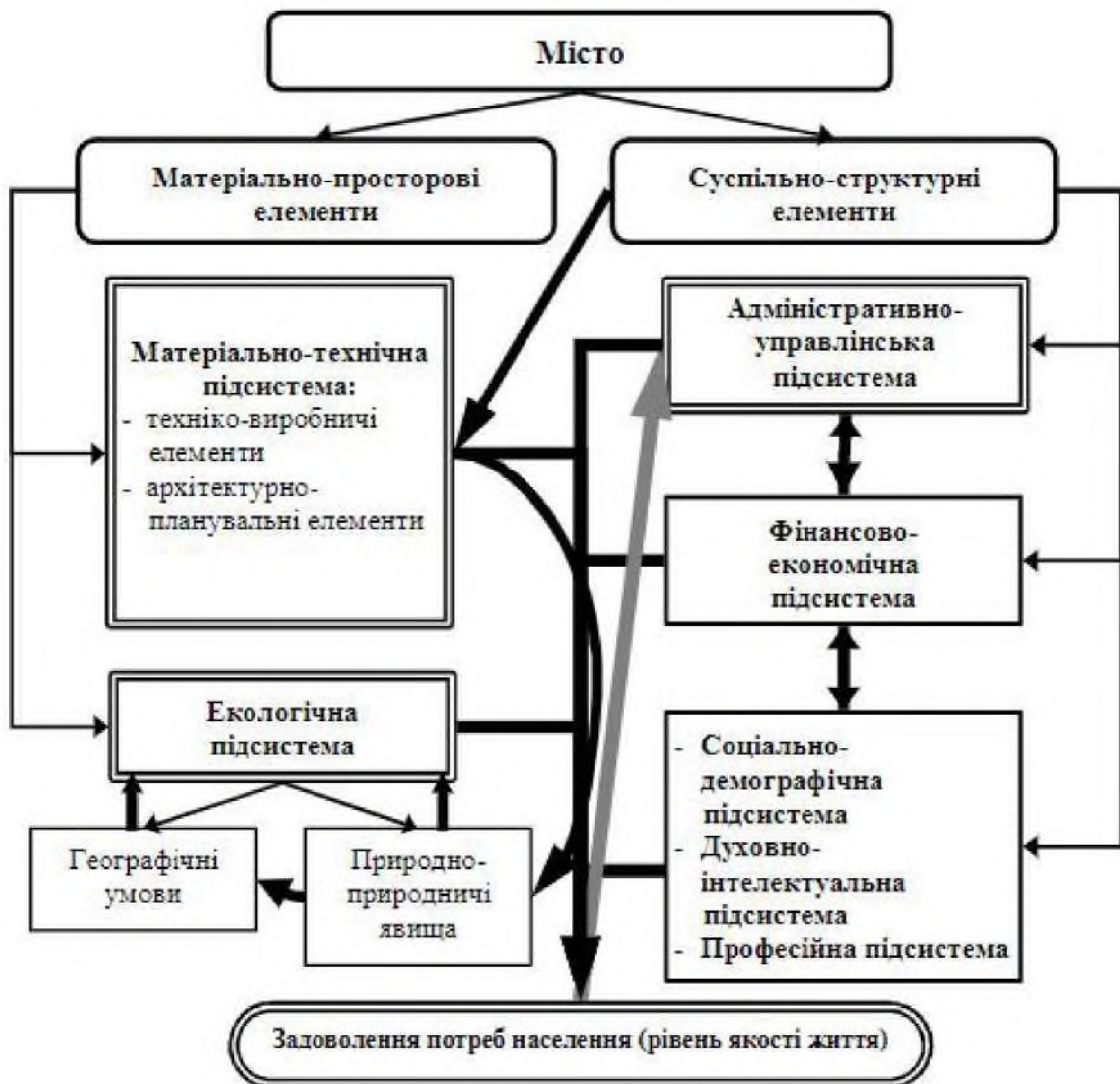

Рисунок 1.1 - Схема взаємозв'язку між елементами системи міста [1]

Як зазначає Безлюбченко О. С., місто як соціально-економічна система відзначається складною внутрішньою структурою, що включає наступні підсистеми: матеріально-технічну, екологічну, адміністративно-управлінську, фінансово-економічну, духовно-інтелектуальну, соціально-демографічну, професійну. Дані підсистеми охоплюють виробництво, населення міста, невиробничу сферу, оборону, територію (простір), економіку тощо [1].

Виступаючи у якості цілісного організму, місто володіє такими істотними характеристиками: юридична, оскільки місто виступає у якості місцевого співтовариства, яке наділене правом здійснювати контроль та управління місцевими справами у межах, які дозволені законом; соціально-економічна, так як володіє здатністю формувати умови життя для блага населення та з використанням власних засобів; політична, оскільки самостійно вибудовує систему органів управління та влади, що не входять до складу системи державних органів. Механізм управління містом у якості соціально-економічної системи наведено на рис. 1.2.

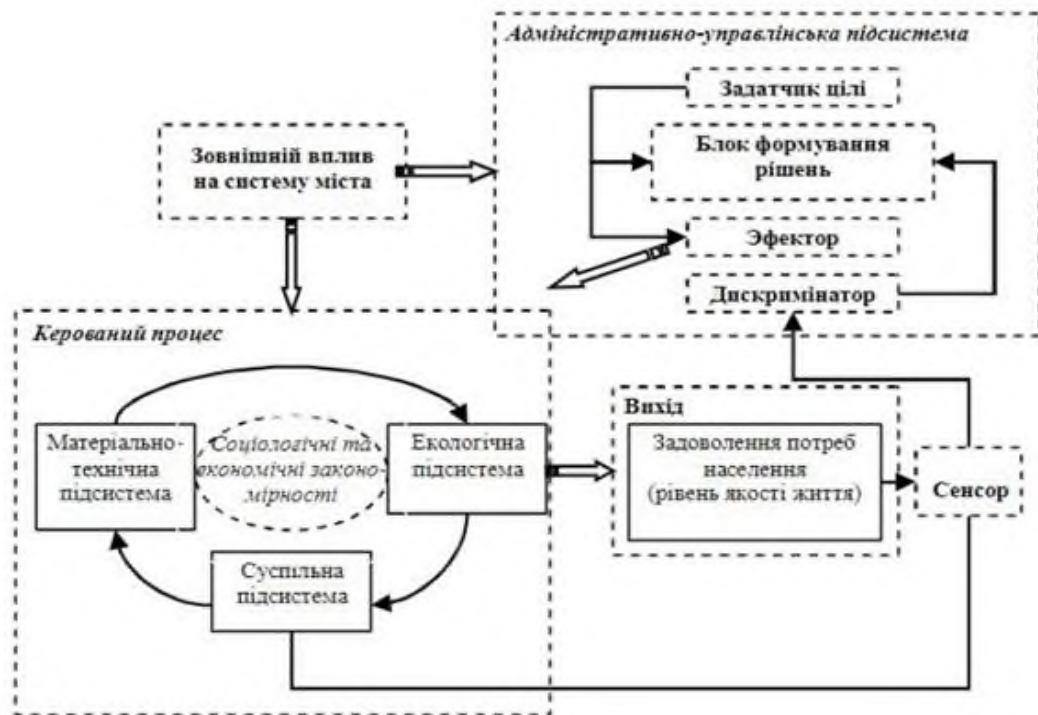

Рисунок 1.2 - Механізм управління містом у якості соціально-економічної системи [1]

Сучасні міста є істотними частинами соціально-господарчої системи певної держави, вони є активним співтовариством людей, що об'єднані між собою різноманітними інтересами.

В основі механізму управління міськими територіями на теперішньому етапі покладено такі підходи:

а) розширення прав, обсягів завдань та відповідальності міської влади перед населенням за вирішення актуальних завдань, що забезпечується:

- розширенням прав, що надані місцевим органам влади у сфері оподаткування, а також використання коштів міських бюджетів, наявних територіальних ресурсів;

- підходами до проведення виборів у місцеві органи влади, забезпечення представництва у них осіб, що зацікавлені у вирішенні проблем міста;

- посиленням контролю з боку населення за роботою місцевих органів влади;

б) розширення матеріальних можливостей, якими володіють місцеві органи управління, необхідними для вирішення різноманітних завдань, що реалізується за рахунок здійснення формування фінансових ресурсів регіонів через проведення прямих відрахувань від прибутку сукупності усіх підприємств, організацій та установ, які є розташованими на території міста, незалежно від форми власності. Окрім цього, місцева влада отримує платежі за використання територіальних ресурсів, місцеві податки;

в) формування безпосередньої економічної зацікавленості, що мають місцеві органи влади у збільшенні ефективності функціонування підприємств, які розташовані на їх території, що забезпечується системою економічних стимулів пільг і стимулів [1].

1.2 Теоретичні засади та інструменти міського розвитку

Як зазначає Мозговий А.А., питання міського розвитку, які ґрунтуються на принципах, що ставлять за мету досягнення збалансованого просторового розвитку, віднайшли своє відображення у розробленні однієї з парадигм нашого

століття, а саме - сталого економічного, екологічного і соціального розвитку. Науковець зазначає, що проведення дослідження проблем сталого розвитку міст нині виступає одним із важливих напрямів наукового обґрунтування існуючої планетарної концепції сталого розвитку. На думку даного автора, під сталим розвитком міста слід розуміти сукупність соціально, економічно й екологічно збалансованих змін, що торкаються сфери суспільно-територіальної системи міста, і є спрямованими на максимально повну реалізацію практично усіх складових, що входять до складу його потенціалу розвитку й дають змогу запобігти можливим тенденціям щодо погіршення якості життя населення. Сучасні міста виступають у якості складних систем, що є відкритими й здатними до самоорганізації. [3].

У розвитку міст надзвичайно важлива роль належить ефективному стратегічному плануванню. Алгоритм, за яким здійснюється розробка стратегії розвитку міста, наведено на рис. 1.3. Перший етап вище викладеного алгоритму охоплює формування опорних варіантів стратегічного плану, які повинні враховувати основну мету та стратегії її досягнення. На даному етапі проводиться визначення потреби у фінансових ресурсах, а також розраховується соціальний і економічний ефекти від її упровадження. У результаті проведеного аналізу різних варіантів стратегії здійснюється вибір найкращого із позиції його соціально-економічної ефективності.

Другий етап представленого алгоритму охоплює оптимізацію обраного варіанту, враховуючи існуючі обмеження щодо фінансування, потенційні ризики його реалізації, які можуть вплинути на процес виконання завдань стратегічного плану.

Третій етап передбачає проведення моніторингу та оцінки результатів впровадження або удосконалення міської цифрової та інформаційної системи управління. На підставі результатів моніторингу приймаються оперативні рішення щодо коригування планів [2].

Рисунок 1.3 - Алгоритм, за яким здійснюється розробка стратегії розвитку міста [2]

Вибір оптимального варіанту стратегії передбачає визначення пріоритетних напрямів дій, що здійснюється із урахуванням прогнозованих результатів їх застосування і відбувається в умовах можливих ризиків реалізації та обмеженості ресурсів, включаючи при цьому [4]:

1) аналізування поточного стану, яким відзначається кожний міський комплекс, зокрема, промисловий, транспортно-дорожній, інженерно-енергетичний, санітарний, містобудівного та ін. Результатом проведення такого аналізу є виявлення проблемних міст, визначення їх конкурентних переваги, наявності певних недоопрацьованих сфер порівняно із іншими агломераціями, виявлення тенденцій розвитку, а також можливих небезпек та ризиків, напрямів реалізації сприятливих можливостей, що характерні для даного міста на перспективу;

2) здійснення пошуку сильних сторін, драйверів розвитку міста, його переваг перед конкурентами, визначення місця агломерації, характерної для неї значущості, яку має місто у національній і світовій економіці;

3) проведення формування переліку стандартних завдань, що є актуальними для досягнення поставлених цілей та практичного втілення етапів, що передбачені стратегічним планом міського розвитку;

4) розроблення окремих стратегій, цілей та підцілей стратегічного плану;

5) здійснення побудови дерева цілей, що описує реалізацію стратегічного плану розвитку міста, визначення його основних напрямків його розвитку.

Зазначимо, що завдання щодо управління розвитком міста – досить непрості. Їх складність полягає у тому, що наявні ресурси є обмеженими. Зокрема, це стосується насамперед енергетичних, матеріальних та трудових ресурсів, що можуть бути заощаджені від впровадження новітніх інформаційних та цифрових інновацій, якими характеризується сучасне управління [3].

Важливим інструментом, якому відводиться визначальна роль у забезпеченні міського розвитку, відводиться бюджету. Роль, значення місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку міста як адміністративно-територіальної одиниці відображено на рис. 1.4.

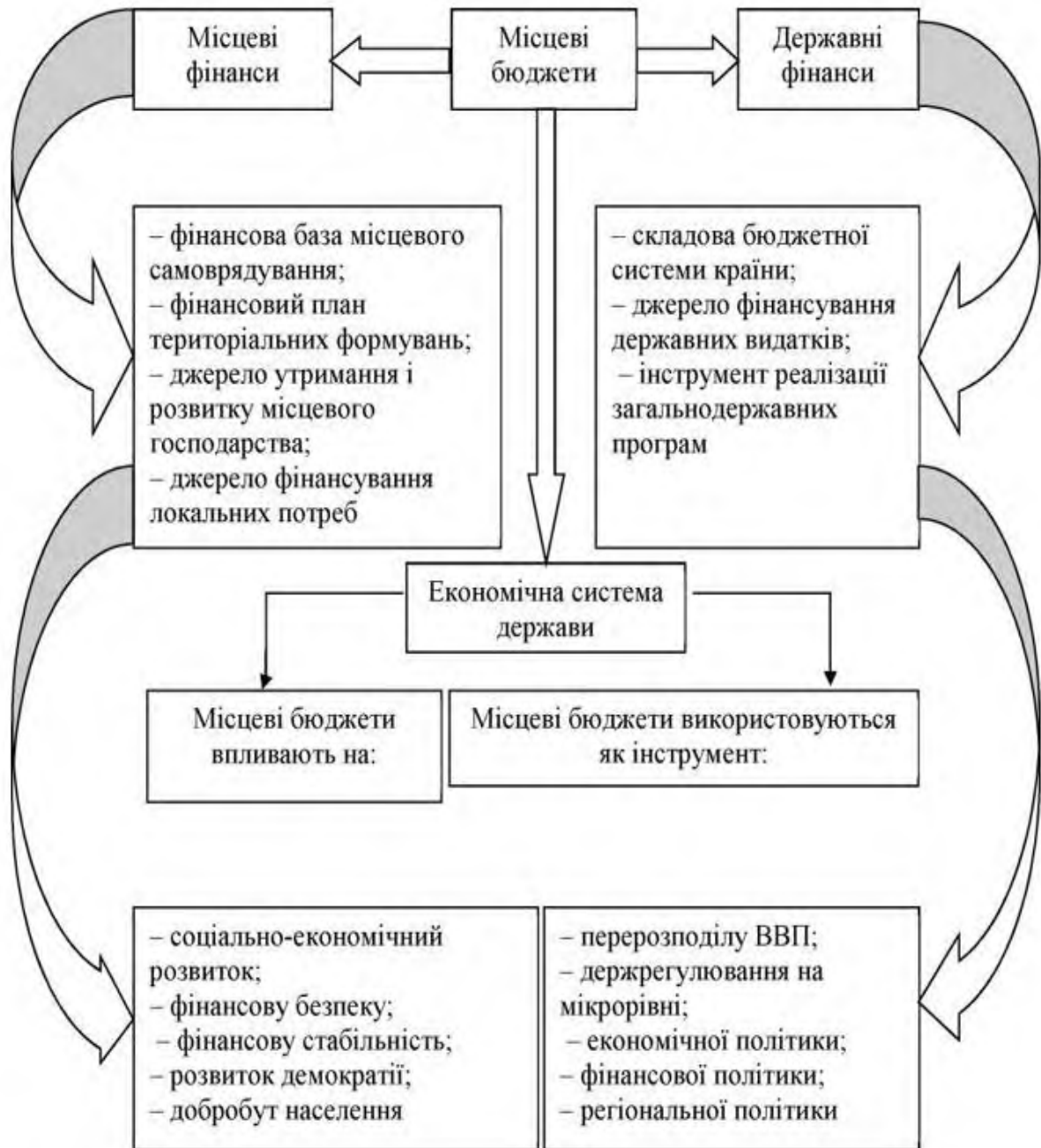

Рисунок 1.4 - Роль, значення місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку міста як адміністративно-територіальної одиниці [5]

Основні функції муніципальних бюджетів наведено на рис. 1.5. Зображена на цьому акумуляційна функція дає можливість забезпечити формування фінансової бази, що є необхідною для діяльності місцевого самоврядування.

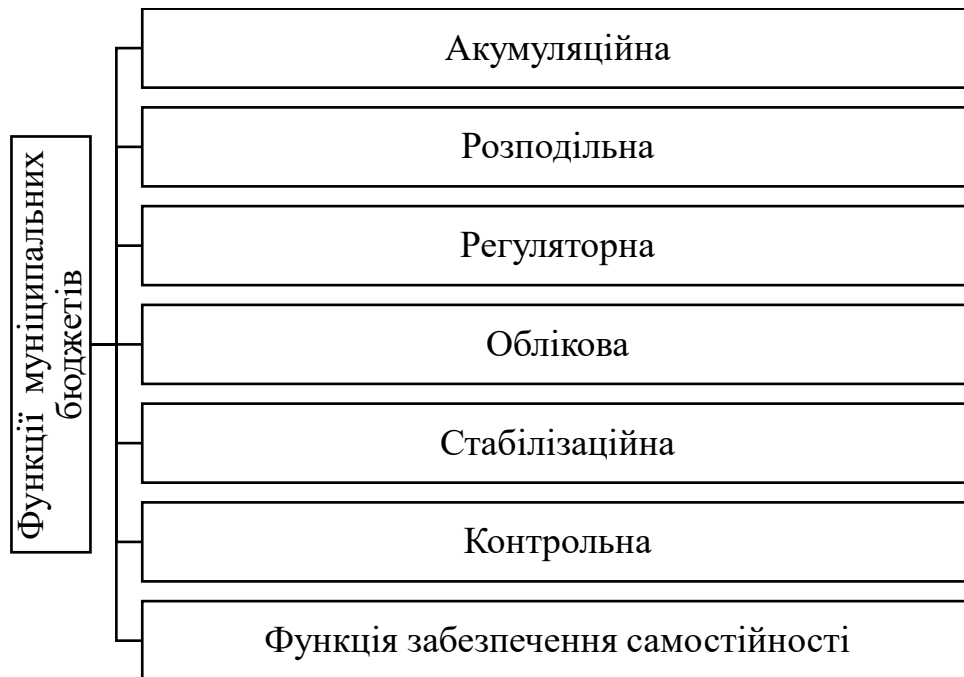

Рисунок 1.5 - Функції муніципальних бюджетів (сформовано автором на основі [5])

Завдяки виконанню розподільної функції муніципальних бюджетів через розподілу і перерозподіл новоствореної вартості на території адміністративної одиниці забезпечується проведення територіального відтворення, а також формування та використання необхідних сум коштів, є необхідними для фінансування потреб соціально-економічного розвитку території міста.

Здійснення регуляторної функції створює передумови для забезпечення впливу місцевих бюджетів на процеси, які відбуваються у місті як адміністративно-територіальній одиниці, і спрямоване для досягнення планомірності проведення фінансування із дотримання часових меж.

Завдяки обліковій функції забезпечується фіксація руху грошових коштів між окремими суб'єктами бюджетних відносин, а завдяки стабілізаційній - забезпечується вплив на рівень зайнятості, обсяги споживання, показники економічного розвитку та ін.

Контрольна функція охоплює заходи щодо фінансового контролю впродовж бюджетного періоду, зокрема, щодо своєчасного й правильного формування коштів муніципалітету, цілеспрямованим і ефективним

використанням бюджетів, відповідністю структури й обсягу коштів існуючим потребам соціально-економічного розвитку. Завдяки муніципальному бюджету забезпечується визначений рівень самостійності у прийнятті рішень, що стосуються розвитку території міста.

Управління розвитком міст повинне відзначатися динамічністю та гнучкістю при здійсненні вибору методів, що використовуються для впливу на визначені елементи системи управління та здійснення позитивних перетворень [2].

.Основні складові системи контролю за розвитком міських поселень можуть бути об'єднані у ряд груп, беручи за основу принципи організації управління та розвитку:

- здійснення гармонізації функціональних завдань і галузевого управління;
- раціональне поєднання на основі правових норм громадянських потреб і свобод, а також централізованих владних повноважень;
- досягнення взаємозв'язку між економічною самостійністю територіального утворення та його роллю у суспільній системі поділу праці;
- поєднання соціальних і економічних напрямів розвитку;
- дотримання принципів як місцевого, так і загальнонаціонального рівня державного управління [6].

Як зазначають Николаєва В. І. та Назаренко П. В., управління містом полягає у регулюванні відносин, основним завданням яких є виконання поставлених цілей розвитку. При цьому головними аспектами, що враховуються при виборі цілей управління, виступають такі:

- досягнення упорядкованості відносин, їх підпорядкування внутрішній логіці, здатність до контролю;
- забезпечення максимально повної реалізації поставлених цілей, виконання намічених завдань.

На думку Бабаєва В. М. серед принципів, що лежать в основі регулювання системи муніципального управління, доцільно виділити такі найбільш важливі,

які також повинні враховуватися у процесі формуванні визначених пріоритетів стратегічного управління міським розвитком [5]:

- принцип компліментарності – орієнтує на сталість у структурі влади, на формування рівномірного розподілу, що здійснюється між функціями влади по усій управлінській вертикалі, передбачає розмежування повноважень влади;

- принцип субсидіарності - передбачає розподіл повноважень між різними рівнями влади та управління, сприяє формуванню певної стабільної послідовності, що виникає при реалізації повноважень, якими володіє управлінська влада, а також визначає порядок здійснення розподілу відповідальності влади перед жителями міста;

- принцип демократизму та інші [2].

1.3 Основні проблеми розвитку українських міст

У процесі розвитку українських міст виявляється низка важливих проблем, що потребують свого вирішення.

Зокрема, вони включають проблеми, що торкаються недоліків стратегічного планування; необ'єктивного планування та бюджетування; наявності бюрократії у системі управління; корумпованості місцевих органів влади; відсутності налагодження ефективної комунікації між членами громади і владою; нерозвиненість громадянського суспільства; проблеми щодо проведення паспортизації й інвентаризації міського майна; недостатність реакції на провокативні дії; несистемність роботи у сфері міського маркетингу; недостатність кваліфікація кадрів [7].

Як зазначають Кошелюк М. та Томан Урс, сучасні українські міста відчують значні проблеми свого розвитку у галузі їх планування. Для них уже протягом кількох десятиліть існування в умовах незалежної держави залишається характерним тип розвитку, що супроводжується зростанням вияву дисфункцій колишніх радянських міст, руйнуванням базової інфраструктури та історичної забудови, що внаслідок браку коштів поєдналися із новим

капіталістичним впливом, що перетворився на одну з головних формотворчих сил у містах в зазначений період [7].

Перелік топ-10 найбільш важливих проблем, з якими доводиться зустрічатися українським містам, наведено на рис. 1.6.

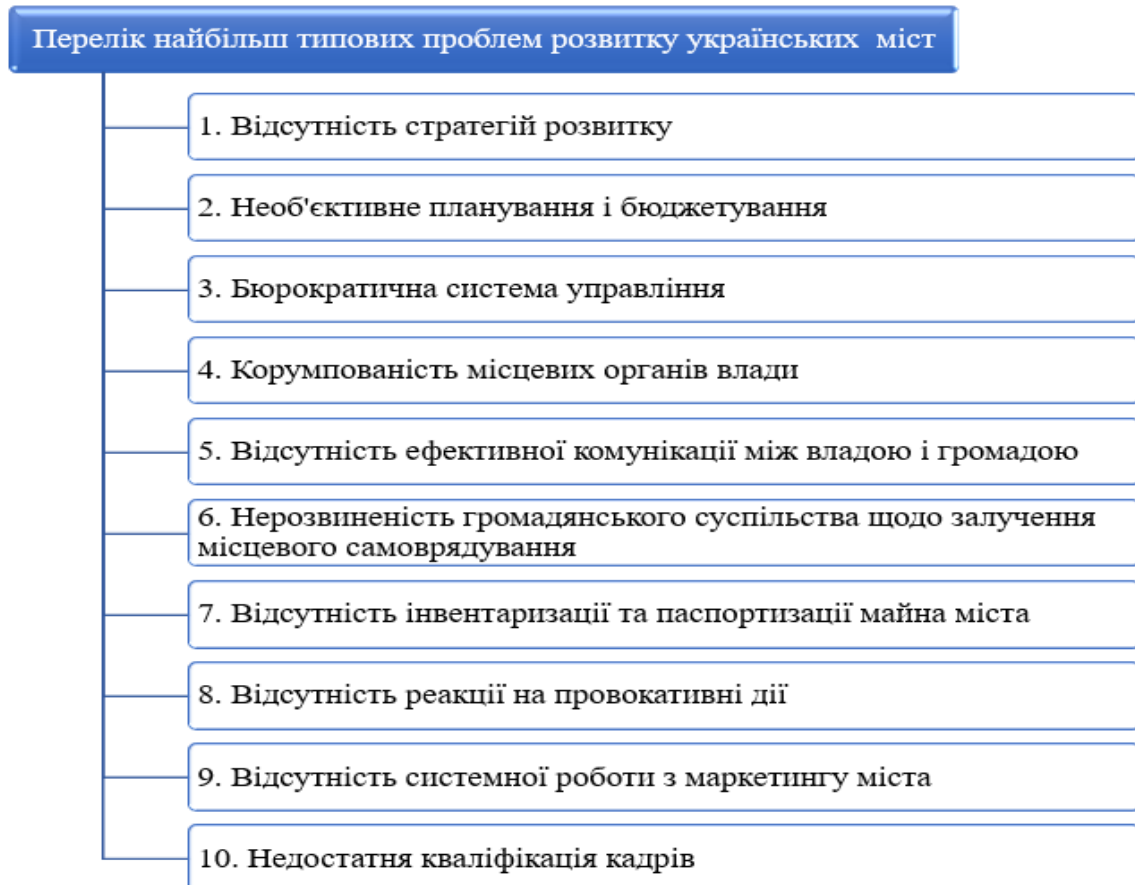

Рисунок 1.6 - Перелік найбільш типових проблем розвитку українських міст [7]

Вище згадані автори зазначають, що причинами такого «гібридного» розвитку стали брак основних принципів містопланування, а також застарілість його інструментів у частині підходу до генеральних планів, розмитість ролей, які мають виконувати державний, приватний в громадянський сектори, а інколи — відверта корупція. Результатом цього стало формування міського простору, що відзначався, зокрема, масовим переплануванням на перших поверхах квартир на магазини, проведенням будівництва офісних або елітних житлових будинків на території скверів чи парків, виникненням стихійних ринків, «мафів» уздовж

доріг та біля транспортних вузлів. При цьому у багатьох випадках не було здійснено жодним чином врахування того, чи відбувається вписування цих «новобудів» у навколишній простір міста.

При цьому нові потреби у міському просторі, що пов'язані із постіндустріальним розвитком міст, і виявлялися у створенні бізнес-центрів, забезпеченні розвитку роздрібної торгівлі, будівництві нових типів житла збільшувалися навіть швидшими темпами, аніж проходив занепад багатьох промислових підприємств, що ще недавно виступали основою функціонування міст. Через відсутність внутрішніх резервів для здійснення швидкої забудови для забезпечення нових функцій у межах міста часто інвестиції вкладалися за межами міста.

У нових умовах, коли у нових громадах старі адміністративні межі міст вже не виступають стримуючим фактором, перед українськими містами постала унікальна можливість задовольняти нові вимоги щодо типу міського розвитку. Проте при цьому також існує ризик, що у містах набуде поширення хаотичний чи гібридний тип забудови, що переважав протягом останніх років, просто його буде перенесено на ширшу територію.

Внаслідок задоволення миттєвих потреб, під впливом інтересів великого бізнесу нові території, що можуть створювати нові можливості для інноваційного розвитку сьогодні чи у майбутньому, будуть швидко «освоєні». Враховуючи це, існує нагальна потреба якомога швидше здійснити заходи щодо встановлення певних обмежень, які б стримували процес хаотичного, часто підкріпленого корупцією, освоєння нових територій. Нинішня ситуація дає шанс сформуванню та реалізуванню нової моделі, спрямованої на розвиток українських міст. Якщо цей шанс не буде використаний сьогодні, то він може бути втрачений надовго, оскільки на нове розширення містам сподіватися в найближчій перспективі нереально [7].

Як відмічає Мельник І.В., до найбільш актуальних проблем міського розвитку також відносяться проблеми формування місцевих бюджетів, їх стосунків із державним бюджетом України, нестабільність доходної бази,

нераціональне встановлення напрямів використання вільних коштів міського бюджету, недостатнє фінансування з боку державного бюджету та інші. Міський бюджет виступає у якості важливого інструменту впливу на розвиток економіки, а також соціальної сфери міста. За його допомогою здійснюється вплив на процес формування структури виробництва, результати господарювання, проведення соціальних перетворень. У бюджеті зосереджено великий спектр різноманітних інтересів та суперечностей, сконцентровано найгостріші проблеми, що пов'язані із вирішенням завдань міського економічного й соціального життя [8].

Основні причини відставання вітчизняного місцевого врядування від міжнародних тенденцій розвитку відображені на рис. 1.7.

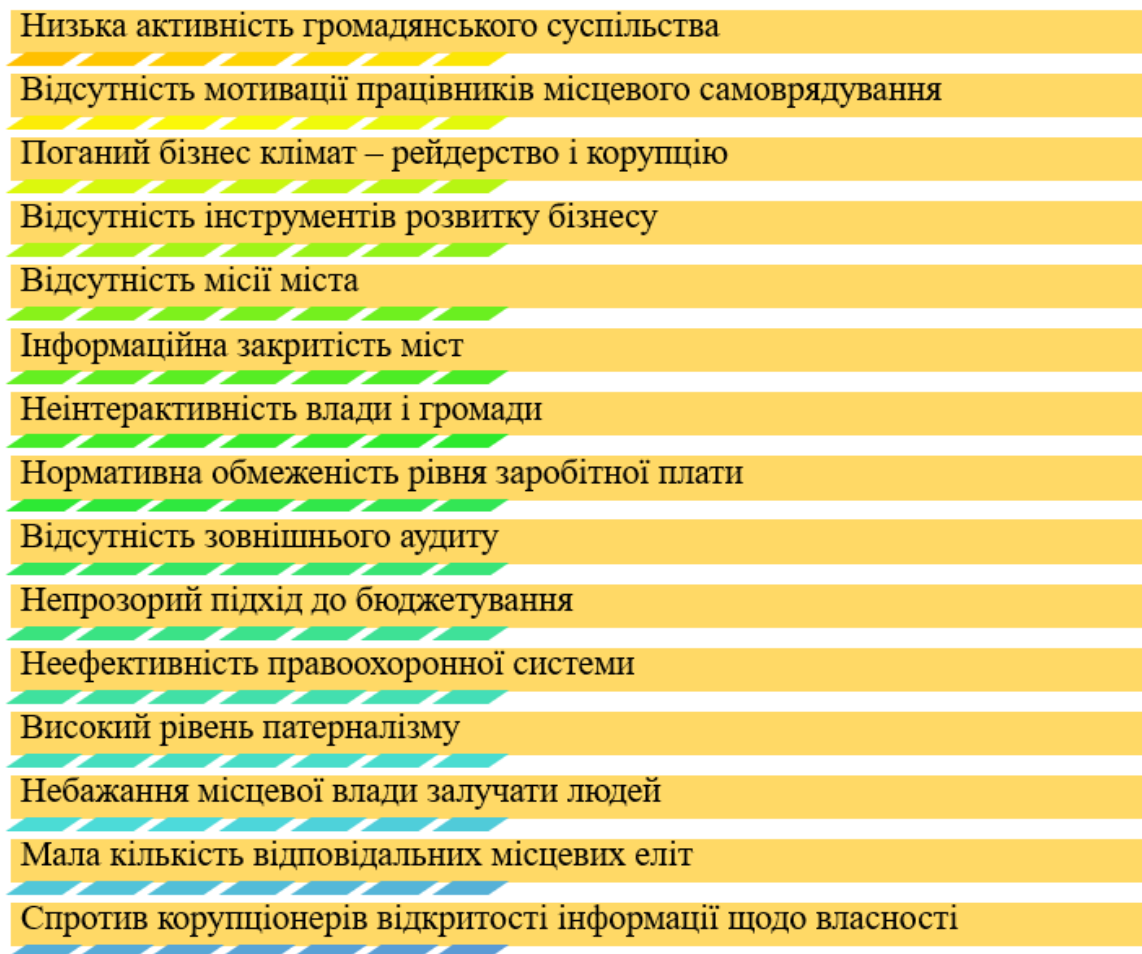

Рисунок 1.7 – Основні причини відставання вітчизняного місцевого врядування від міжнародних тенденцій розвитку (сформовано автором на основі [7])

Як зазначає Мозговий А.А., на шляху, який необхідний для реалізації концепції сталого міського розвитку, який торкається збалансованого здійснення позитивних економічних, екологічних, соціальних змін, існують суттєві перепони. Вони пов'язані із наявністю певних суперечностей, які його супроводжують та зумовлені структурною, динамічною і функціональною складністю цих утворень. Зокрема:

- структурна складність систем призводить до наявності «вертикальних» і «горизонтальних» суперечностей, що виникають між ієрархічно відмінними між мобою елементами;

- динамічна складність породжена суперечностями, що носять дисонансно-резонансний характер, та пов'язані із наявністю аритмічності процесів, відсутністю синхронізованості взаємозалежних процесів, що виявляється у незбігу їх часових параметрів;

- функціональна складність викликана суперечностями, що пов'язані із якісно різними, а іноді й протилежними напрямками, що виражають спрямованість процесів функціонування системи [3].

Проявами таких суперечностей, як зазначає Мозговий А.А., виступають конфлікти. При цьому у ролі сторін конфлікту у системі міста можуть виступати органи управління, суб'єкти господарської діяльності, суспільні групи, технічні системи та окремі особи. Конфлікт можна розуміти як протидію, що виникає між властивостями двох чи більше суб'єктів, а також процесів, які спливають на певний стан дійсності. При цьому також конфліктувати між собою здатні навіть види розвитку міста, зокрема, територіальний, демографічний, соціально-економічний, функціональний розвиток [3].

У процесі міського розвитку слід враховувати таку особливо важливу обставину, як те, що кожний конфлікт володіє як деструктивними, так і конструктивними функціями. У процесі конфліктної взаємодії здійснюється пошук оптимальних управлінських рішень, які стосуються проведення реструктуризації території міста, реорганізації міського середовища тощо. Мозговим А.А. пропонується розглядати наслідки і функції конфліктів, що

торкаються у міському розвитку, також на вищих рівнях, які охоплюють територіальну організацію суспільства, а саме регіональному й національному, із застосуванням методу експертних оцінок [3].

Найбільш необхідними заходами, потрібними для забезпечення вирішення існуючих проблем та ефективного здійснення управління міським розвитком, на нашу думку, повинні виступати такі:

- налагодження ефективної взаємодії із метою включення членів громади у процес прийняття рішень;
- зростання активності громадянського суспільства;
- покращення бізнес-клімату;
- ефективне планування, застосування стратегічного і проектного менеджменту;
- покращення мотивації працівників муніципалітетів;
- забезпечення економічного розвитку територій;
- розвиток малого й середнього бізнесу;
- посилення прозорості бюджетування;
- застосування принципів належного врядування;
- зростання ефективності правоохоронної системи;
- налагодження комунікації та медіації;
- створення системи управління знаннями;
- обізнаність у сфері права;
- забезпечення відкритості інформації щодо міської власності;
- брендинг міста;
- забезпечення проведення зовнішнього аудиту;
- впровадження позитивного досвіду;
- налагодження роботи в команді та інші.

Слід враховувати, що вирішення проблем розвитку українських міст може бути здійснено лише за умов налагодження ефективної співпраці між місцевою та загальнодержавною владою і громадою.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МІСТА ТЕРНОПІЛЬСЬКОЮ МІСЬКОЮ РАДОЮ

2.1 Загальна характеристика Тернопільської міської територіальної громади

Місто Тернопіль є центром Тернопільської області, а також Тернопільської міської територіальної громади (ТМТГ), яка була створена 21 листопада 2018 р. На момент створення до її складу увійшло, окрім м. Тернопіль, вісім сільських населених пунктів. Пізніше, а саме - у лютому 2020 року, до громади було приєднано ще два села – Носівці та Городище. На даний час громада включає, окрім міста Тернопіль, десять сільських населених пунктів: Кобзарівка, Плєсківці, Курівці, Вертелка, Малашівці, Чернихів, Глядки, Іванківці, Городище, Носівці.

Площа досліджуваної територіальної громади складає 166,7 квадратних кілометри. Чисельність населення у даній громаді - 226594 особи [17].

Чисельність жителів м. Тернополя складає 217 446 осіб [18].

Кількість жителів у сільських населених пунктах ТМТГ є наступною:

- 1) с. Городище - 129 осіб;
- 2) с. Вертелка - 371 особа;
- 3) с. Носівці - 136 осіб;
- 4) с. Кобзарівка - 411 осіб;
- 5) с. Курівці - 710 осіб;
- 6) с. Малашівці - 295 осіб;
- 7) с. Іванківці - 410 осіб;
- 8) с. Чернихів - 702 особи;
- 9) с. Глядки - 272 особи;
- 10) с. Плєсківці - 185 осіб.

Місто Тернопіль характеризується вигідним розташуванням і розвиненою транспортною інфраструктурою. Досліджуване місто розташоване на перетині великих європейських автомагістралей, що проходять [19]:

- із Бреста (Франція) через Німеччину, Чехію, м. Тернопіль до м. Дніпро (Україна) - магістраль Е 50;

- з Клайпеди (Литва) через Білорусь, м. Тернопіль, Румунію, Болгарію до м. Олександруполіс (Греція).

Тернопіль виступає у якості ключового пункту, що є складовою міжнародного проєкту дорожнього будівництва під назвою «Go Highway». За допомогою цього міжнародного транспортного коридору з'єднуються порти Балтійського й Чорного морів.

Поблизу Тернополя розміщені аеропорти, за допомогою яких можна швидко дістатись до Азії та країн Єросоюзу. Зокрема, аеропорт «Тернопіль» оснащений злітно-посадковою смугою із штучним покриттям, його розмір 2000м x42 метрів. Пропускною спроможністю аеропорту є до ста пасажирів на одну годину. Він здатен обслуговувати повітряні судна, що мають максимальну злітну масу до 61 тонни. На даний час аеропортом «Тернопіль» виконуються нерегулярні, чартерні польоти з метою перевезення вантажів та пасажирів майже у всі країни світу. Найближчими аеропортами до м. Тернопіль, окрім згаданого вище, є аеропорт м. Львів, який розташований за 120 км, а також м. Київ, відстань до якого дорівнює біля 500 км [19].

Залізничним вузлом міста Тернополя активно забезпечуються щоденні міжнародні та внутрішньодержавні пасажирські перевезення. Зокрема, залізничною станцією «Тернопіль-Товарний» може бути здійснення обслуговування на добу 65,2 тисяч тонн вантажів. Залізнична станція «Тернопіль» є головним пасажирським терміналом громади. Її пропускна спроможність - 17 тисяч осіб на одну добу [19].

Місто Тернопіль є одним з лідерів в Україні щодо розвитку публічного транспорту. У місті проводиться модернізація транспортних мереж, а також здійснюється впровадження інноваційних технологій.

Робота транспортного господарства міста Тернопіль відзначається наступними характеристиками:

а) кількість маршрутів:

- автобусних – біля 40;

- тролейбусних – 9;

б) протяжність маршрутів:

- автобусних – біля 650 км;

- тролейбусних – 164 км;

в) пасажиромісткість:

- автобусних – більше 8,5 тис. км;

- тролейбусних – біля 8 тисяч [19].

У м. Тернопіль вперше було проведено реалізацію проекту, який передбачає можливість автоматизованої оплати за проїзд як у комунальному, так і приватному транспорті. Дане місто на Kyiv Smart City Forum 2018 отримало відзнаку, яка йому були присвоєна за найвищі стандарти, що стосуються розвитку транспортної інфраструктури.

Партнером здійснення модернізації транспорту виступає Європейський інвестиційний банк, кошти якого спрямовані у придбання 15 нових автобусів, що відзначаються низькою підлогою і є зручними для пасажирів при їх використанні у місті.

Пріоритетним напрямком розвитку транспорту у місті Тернополі слугує розвиток велосипедної інфраструктури. Раніше було заплановано, що на період до 2029 року у громаді буде забезпечено загальну довжину велошляхів і велосипедних контрсмуг біля 100 км, також має бути облаштовано дві тисячі велосипедних парко-місць [19].

Тернопільська МТГ відзначається значним трудовим потенціалом. У ній здійснюється підготовка спеціалістів за різноманітними спеціальностями.

У місті Тернопіль протягом тривалого періоду спостерігався приріст населення. Жінки складають більшість населення громади, причому 80% жінок - працездатного віку. Чоловіки працездатного віку становлять 90%. У структурі

населення питома вага, що відводиться особам працездатного віку, вища за середній показник, який склався по Україні.

Завдяки наявності значного трудового потенціалу та при одночасно невисокому рівні оплати праці інвестори одержують додаткові переваги, що стосуються започаткування і ведення бізнесу в даній міській громаді.

У громаді наявні шість закладів вищої освіти, де навчаються більше 34 тисяч студентів.

Тернопільська МТГ є інноваційною громадою. Із 2013 року в м.Тернопіль діє Центр надання адміністративних послуг, який забезпечує надання сотень видів послуг, зокрема, із використанням електронного зв'язку. Зокрема, це такі види послуг:

- адміністративні;
- послуги, що стосуються питань соціального забезпечення жителів;
- соціального захисту населення;
- реєстраційні;
- щодо надання дозвільних документів.

Місто Тернопіль здійснює заходи щодо підвищення ефективності, прозорості й відкритості діяльності влади, при цьому застосовуючи різноманітні новітні інформаційні технології.

В 2015 р. досліджуване місто одним з перших долучилося до участі у системі електронних закупівель. Починаючи із 2018 р., проведення конкурсів, що проводяться з питань оренди комунального майна, здійснювалося із використанням PROZORRO [19].

Із 2018 року у Тернополі було впроваджено електронну систему оплати за проїзд при використанні міського пасажирського транспорту, завдяки якій гості міста та його мешканці отримали змогу розраховуватися за проїзд, використовуючи електронний проїзний квиток та персоніфікованою соціальною картою жителя міста.

У сфері забезпечення надання Тернопільською міською радою різних видів адміністративних, а також неадміністративних послуг, використовується

система менеджменту якості, що передбачає дотримання вимог стандарту ISO 9001:2015.

Починаючи із 2018 року, у місті використовується форма участі жителів у прийнятті рішень щодо місцевого самоврядування, яке здійснюється у форматі електронного опитування, обговорення нормативних актів, консультацій. Також у м. Тернопіль використовується форма, з якою є можливість подачі колективного звернення мешканців, адресованого до міської влади, задля здійснення збору підписів з метою підтримки електронної петиції із різноманітних питань, які відносяться до компетенції влади.

Із 2016 року впроваджено громадський бюджет. Мешканці міста мають можливість подавати проекти, здійснювати їх підтримку і спостерігати за реалізацією проектів-переможців владою.

Досягненнями м. Тернополя виступало запровадження ряду електронних ресурсів таких як: інтерактивні карти реєстру комунального майна, зовнішньої реклами, позашкільних закладів, форма онлайн для повідомлень щодо неетичної поведінки чи конфліктів інтересів щодо посадових осіб міської ради Тернополя, карти ремонтів, будов міста.

У місті існує можливість в електронній формі забезпечити запис на прийом до сімейного лікаря, впроваджено централізовану систему відеоспостереження міста Тернопіль. Реалізовано також «відкритий бюджет», що поданий у формі інфографіки бюджету міста, для чого впроваджено систему відкритих даних через відповідний портал, реалізовано «громадський бюджет», впроваджено онлайн-оплату за надані житлово-комунальні послуги.

Ці досягнення були відзначені під час Kyiv Smart City Forum 2019, на якому Тернопіль одержав нагороду за стрімке впровадження інноваційних процесів. Місто також стало переможцем у національному конкурсі Open Data Award, що був організований щодо відкритих даних.

У Тернополі спостерігалось зростають обсягів інвестицій, що були спрямовані у сферу будівництва, здійснення оновлення основних фондів й інфраструктуру. У Тернополі більш як вісімдесят підприємствам залучили прями

іноземні інвестиції. Дані інвестиції надходили із 28 країн світу. Також високими темпами зростали внутрішні капітальні інвестиції, спрямовувалися на нове будівництво й модернізацію інфраструктури та різних виробництв.

2.2 Дослідження особливостей системи управління розвитком міста та напрямів фінансування видатків Тернопільської міської ради

Управління розвитком міста Тернополя спрямоване на формування таких взаємин між окремими структурними елементами системи управління, що є націленими на задоволення інтересів та існуючих потреб жителів, що проживають на даній території. Система управління містом включає населення міста, муніципальний сектор, органи місцевого самоврядування та виконавчої влади. На режим управління містом впливають такі складові як населення, особливості території проживання та її потенціал, інтереси жителів.

Організаційна структура управління, яка використовується Тернопільською міською, наведена у додатку А. Тернопільською міською радою активно використовується інструменти стратегічного розвитку території. Зокрема, було прийнято Стратегічний план, який окреслено напрями розвитку ТМТГ до 2029 року. Це базовий програмний документ, у якому відображено місію та бачення розвитку громади на перспективу, а також окреслено стратегічні напрями, визначено стратегічні й операційні цілі та завдання. На основі даного Стратегічного плану здійснюється розроблення галузевих програм розвитку громади, а також впроваджуються проекти регіонального розвитку. За досягнення поставлених у даному документі цілей і завдань відповідальними виступають виконавчі органи міської ради, старости сіл ТМТГ у межах повноважень та компетенції, що дані їм. Управлінням стратегічного розвитку міста, що діє у Тернопільській міській раді, щорічно аналізується виконання завдань Стратегічного плану. При цьому визначається ступінь досягнення очікуваних результатів діяльності, фактичних кількісних і якісних показників, індикаторів, що дають змогу оцінити ефективність впровадження.

Метою затвердження та впровадження Стратегічного плану розвитку ТМТГ до 2029 року є досягнення сталого економічного зростання, забезпечення ефективного конкурентного середовища, досягнення зростання добробуту мешканців громади, створення комфортних умов для їх життя, втілення інтересів різноманітних суб'єктів громади, здійснення раціонального використання ресурсного потенціалу, досягнення екологічної безпеки на території громади. Розробленню та активному досягненню цілей подальшого ефективного, збалансованого, гармонійного розвитку Тернопільської міської територіальної громади сприяє використання інструментів стратегічного аналізу, зокрема, SWOT-аналізу, що передбачає визначення сильних, слабких сторін громади, а також її загроз і можливостей. SWOT-аналіз ТМТГ відображений у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 - SWOT-аналіз ТМТГ [19]

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Вигідне географічне розташування</p> <p>Великий туристичний потенціал</p> <p>Комфортність умов проживання</p> <p>Сприятливість природно-кліматичні умов для ведення сільського господарства</p> <p>Позитивна демографічна динаміка</p> <p>Потужний науковий потенціал</p> <p>Наявність аеропорту (недалеко від міста)</p> <p>Розвиненість будівельної промисловості</p> <p>Високий рівень розвитку освітньої сфери</p> <p>Високий духовний потенціал</p> <p>Налагодження активної співпраці із міжнародними організаціями у сфері реалізації проєктів</p>	<p>Недостатній розвиток транспортної інфраструктури (парковок, велоінфраструктури)</p> <p>Наявність транспортного перевантаження в окремих мікрорайонах міста</p> <p>Низький рівень заробітної плати у регіоні, міграція трудової сили</p> <p>Відсутність повноцінно функціонуючого аеропорту</p> <p>Високий рівень зношеності громадського транспорту, мереж комунальної інфраструктури</p> <p>Відсутність підприємств із перероблення сміття, утилізації відходів</p> <p>Проблеми залучення фінансових ресурсів для бізнесу</p> <p>Недостатність прямих іноземних інвестицій</p> <p>Нерозвиненість сільських територій</p>

Продовження табл. 2.1

Можливості	Загрози
Продовження реалізації політики децентралізації і здійснення позитивних реформ Підвищення можливості залучення міжнародних фінансових ресурсів і участі у грантових конкурсах Державна підтримка і стимулювання модернізації діючих виробничих потужностей, розвитку інфраструктури Впровадження в експлуатацію Тернопільського аеропорту Підвищення туристичної привабливості міста шляхом створення нових об'єктів рекреаційної інфраструктури Покращення реалізації рекреаційного і виробничого потенціалу сільських територій Широке впровадження енергоощадного обладнання й технологій Впровадження підприємств із перероблення сміття, утилізації відходів Подальший активний розвиток ІТ-галузі, інших новітніх індустрій	Подальша ескалація військових дій на території України Нестабільність економічної і політичної ситуації в країні Підвищення рівня цін на енергоресурси Подальша стрімка міграція населення Тінізація економіки Сповільнення процесів децентралізації Погіршення демографічної ситуації, старіння населення Підвищення рівня фінансового навантаження на бюджети громад Відсутність позитивних системних змін у країні Зниження рівня співробітництва з міжнародними фінансовими установами та фондами технічної допомоги

Стратегічною місією Тернопільської міської територіальної громади є забезпечення високої якості життя та безпеки мешканців, популяризація українських традицій, духовності, забезпечення культурного розвитку, формування громади із конкурентоспроможною економікою, реалізація підприємницького, інформаційно-технологічного, рекреаційно-туристичного потенціалів.

Стратегічні напрями розвитку ТМТГ наведені на рис. 2.1. Перший стратегічний напрям розвитку ТМТГ (забезпечення високої якості життя мешканців досліджуваної міської територіальної громади) планується Тернопільською міською шляхом досягнення стратегічних цілей, що спрямовані на:

- проведення модернізації житлово-комунальної інфраструктури;
- здійснення заходів у сфері енергоефективності;

Рисунок 2.1 – Стратегічні напрями розвитку ТМТГ [19]

- підвищення рівня цивільної та екологічної безпеки;
- розвиток транспортної інфраструктури у міській громаді;
- запровадження концепції «Smart City» у системі управління громадою;
- подальша розбудова міської територіальної громади.

Другий стратегічний напрям, що передбачає формування конкурентоспроможної економіки громади, включає орієнтацію на досягнення таких стратегічних цілей:

- активізація розвитку пріоритетних сфер економіки;
- розвиток міжнародної та інвестиційної діяльності міської територіальної громади.

Третій стратегічний напрям, що зорієнтований на формування громади, яка володіє якісною соціальною сферою, а також різноманітним культурним і спортивним середовищем, ставить за мету досягнення таких стратегічних цілей:

- зростання рівня надання медичної допомоги;
- надання новітньої якісної освіти;
- забезпечення ефективного соціального захисту населення;
- формування високого рівня культурного середовища;
- розвиток фізичної культури, спорту у громаді [19].

Тернопільська міська територіальна громада забезпечує формування надходжень до міського бюджету, що є необхідним для забезпечення функціонування та розвитку громади. Динаміка загального та спеціального фонду бюджету ТМТГ у 2021-2022 роках наведена на рис. 2.2.

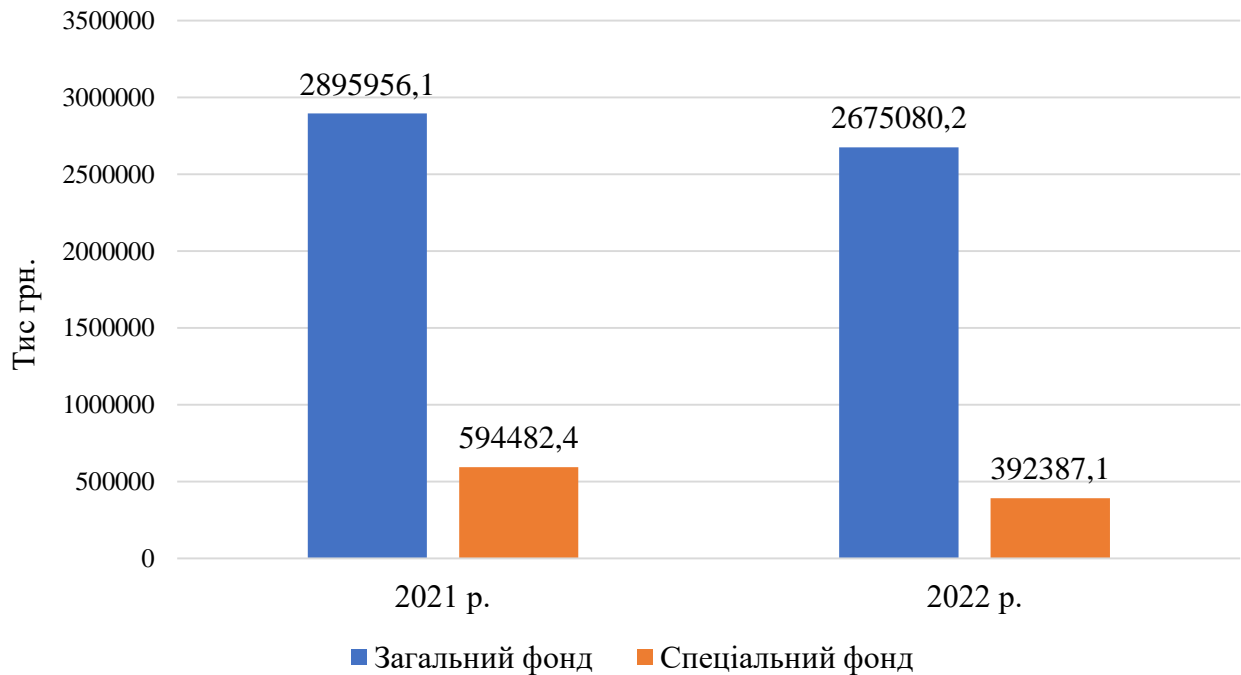

Рисунок 2.2 – Динаміка загального та спеціального фонду бюджету ТМТГ у 2021-2022 роках

З даних рис. 2., доходи загального фонду ТМТГ у 2022 р. впали порівняно з 2021 р. на 220875,9 тис. грн. (на 7,6%), а доходи спеціального фонду – на 202095,3 тис. грн. (на 34,0%). На це, зокрема, вплинуло розширення агресії Росії на територію України і відповідно виникнення пов'язаних із цим ряду економічних проблем.

Динаміка виконання видаткової частини загального фонду бюджету ТМТГ у 2021-2022 роках наведена на рис. 2.3.

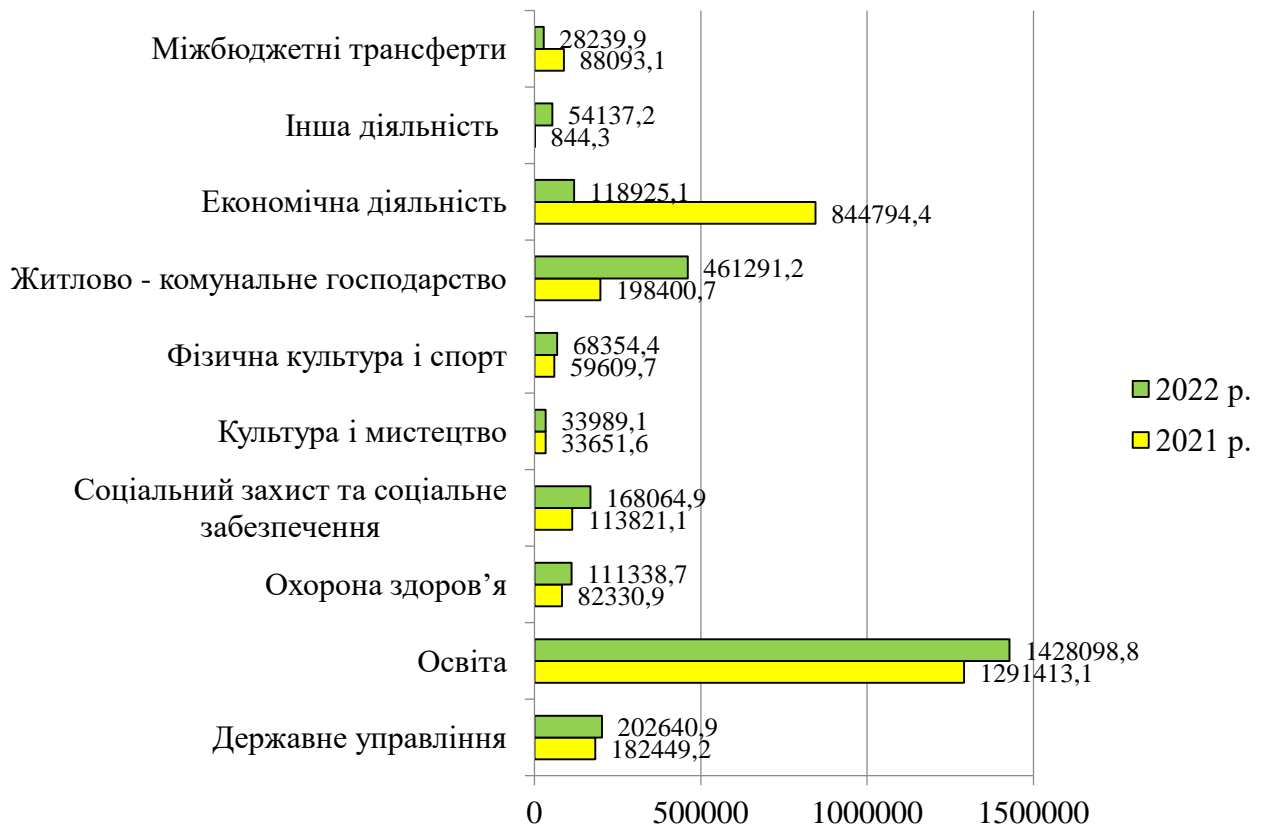

Рисунок 2.3 - Динаміка виконання видаткової частини загального фонду бюджету ТМТГ у 2021-2022 роках

З рис. 2.3 робимо висновок, що у показниках, якими відзначалося виконання видаткової частини загального фонду бюджету ТМТГ у 2021-2022 роках, відбулися значні зміни. Зокрема, про це говорять наступні зміни у сторону падіння значень досліджуваних показників загального фонду бюджету даної територіальної громади:

- видатки на міжбюджетні трансферти знизилися більш як у 3,1 рази;
- дуже суттєво впали видатки на економічну діяльність – більш як у 7,1 рази.

У той же час збільшенням сум видатків загального фонду бюджету ТМТГ у 2022 році відзначалися такі їх напрями:

- видатки на житлово-комунальне господарство - 232,5%;
- державне управління - 111,1%;
- освіта -110,6%;

- охорона здоров'я - 135,2;
- соціальний захист, соціальне забезпечення - 147,7%
- культура й мистецтво - 101,0%;
- фізична культура і спорт - 114,7%
- інша діяльність - 6412,1%.

Структура видаткової частини загального фонду бюджету ТМТГ у 2021 році наведена на рис. 2.4.

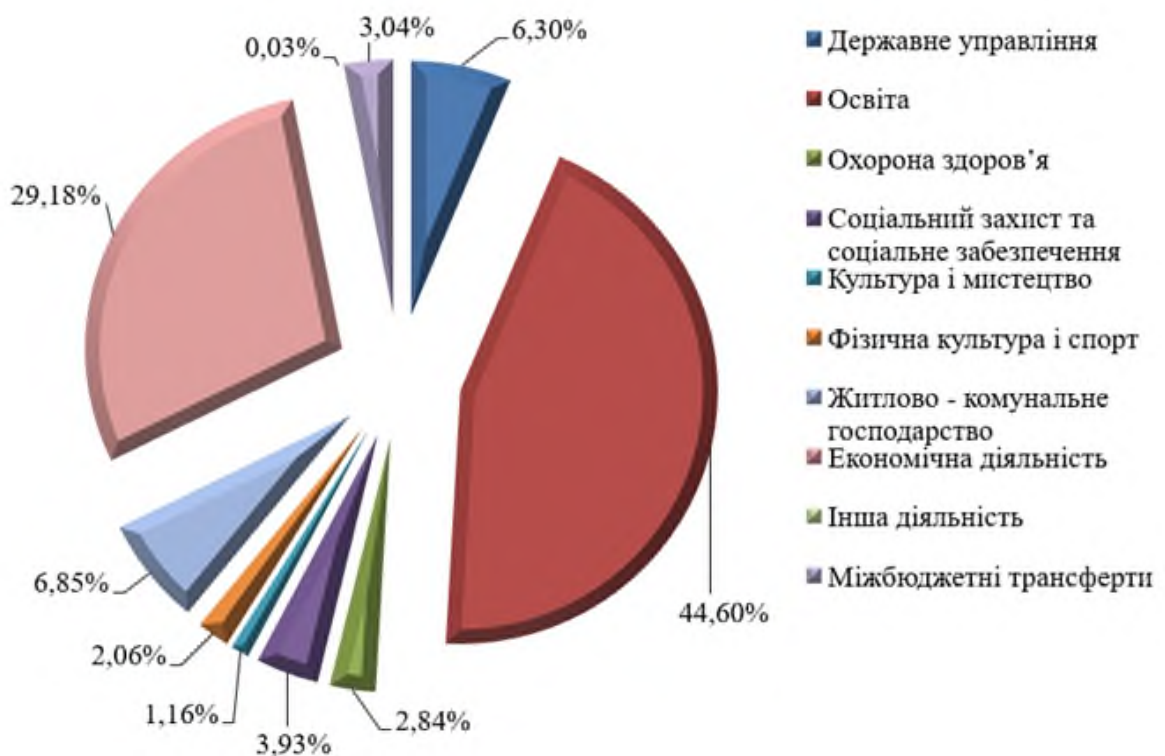

Рисунок 2.4 – Структура видаткової частини загального фонду бюджету ТМТГ у 2021 році

З даних рис. 2.4 робимо висновок, що у структурі видаткової частини загального фонду бюджету ТМТГ у 2021 році найбільшу частку склали витрати на освіту – 44,6%. Другу позицію займали витрати на здійснення економічної діяльності – 29,2%. На третьому місці знаходилися витрати на утримання житлово - комунального господарства – 6,9%, а на четвертому – на державне управління – 6,3%.

Структуру видаткової частини загального фонду бюджету ТМТГ у 2022 році відображено на рис. 2.5.

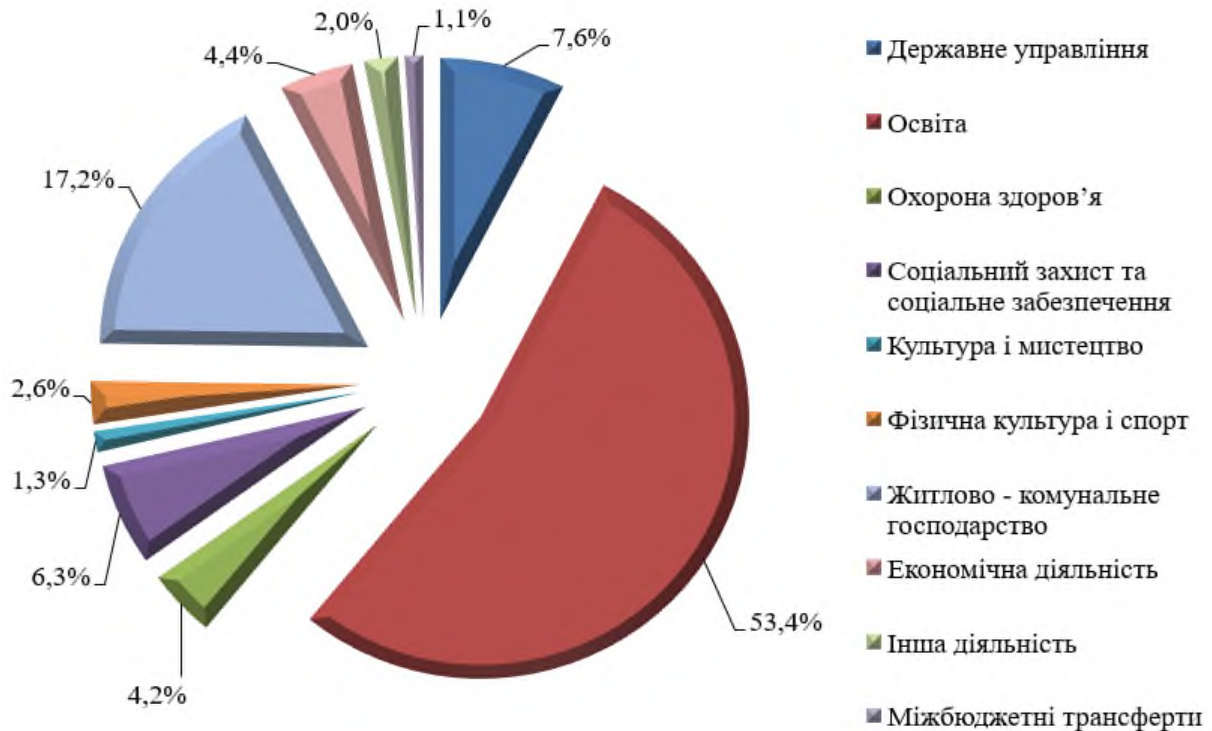

Рисунок 2.5 – Структура видаткової частини загального фонду бюджету ТМТГ у 2022 році (сформовано автором за даними [18])

Як і у попередньому році, у цьому році найбільша частка витрат належала витратам на освіту, проте вона ще зросла (на 8,8%) і становила у 2022 році 53,4%.

Витрати ТМТГ на житлово - комунальне господарство у 2022 році значно зросли, що призвело до того, що їх частка у загальній структурі зросла на 10,3% порівняно з попереднім роком і становила уже 17,2%. Це створило передумови для того, що дані витрати зайняли другу позицію у структурі витрат у звітному році. Третю позицію у структурі видаткової частини загального фонду бюджету ТМТГ у 2022 році займали витрати на державне управління, їх частка порівняно із попереднім роком збільшилася на 1,3% і досягла 7,6%.

Четверта позиція належала видаткам на соціальний захист, соціальне забезпечення, частка яких у 2022 році порівняно з 2021 роком зросла на 2,4% і дорівнювала 6,3%. П'яте місце за величиною частки у структурі належало

витратам на економічну діяльність, що опустилися сюди з другої позиції, яку займали у попередньому періоді і займали у звітному році лише 4,4%. Падіння їх частки становило при цьому 24,8%.

Динаміку виконання видаткової частини спеціального фонду бюджету ТМТГ у 2021-2022 роках відображено на рис. 2.6.

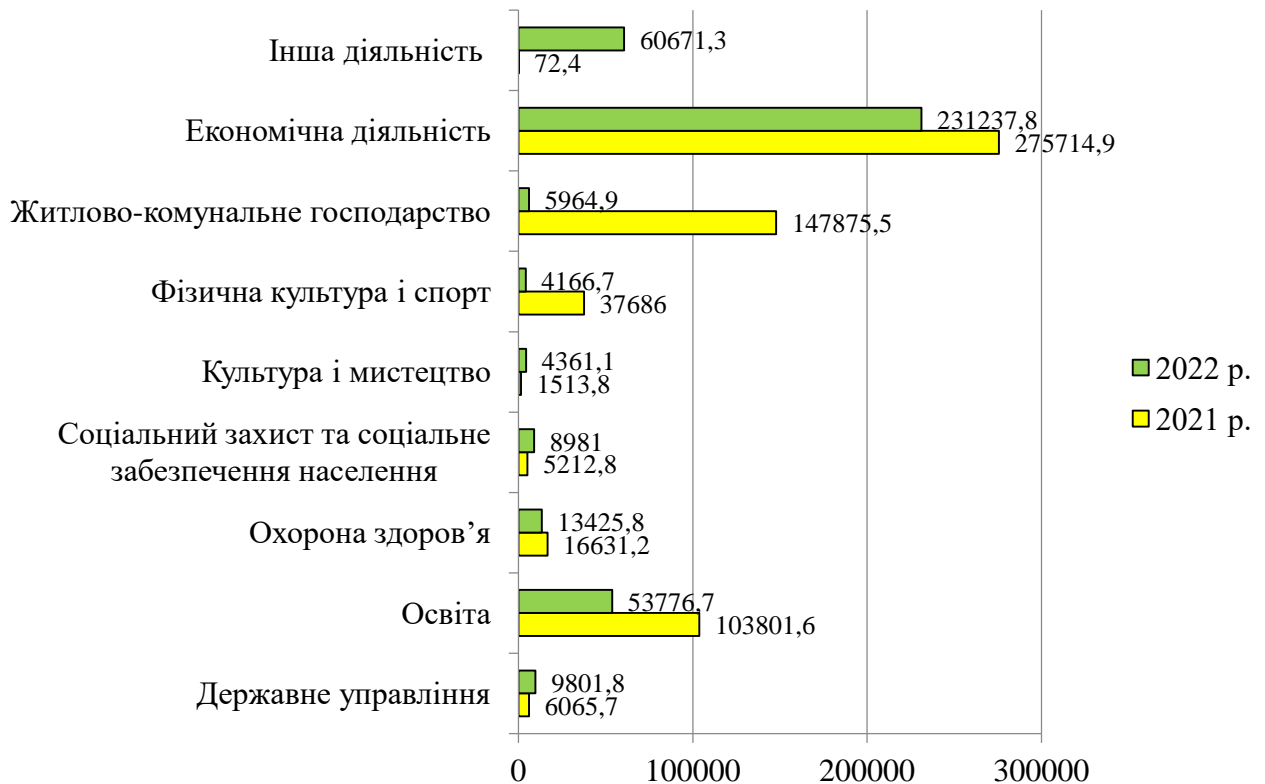

Рисунок 2.6 - Динаміка виконання видаткової частини спеціального фонду бюджету ТМТГ у 2021-2022 роках

За даними рис. 2.6, у 2022 році спостерігалось зростання наступних видів витратків спеціального фонду бюджету ТМТГ:

- витратків на державне управління, приріст яких склав 61,6%;
- соціальне забезпечення населення, його соціальний захист (приріст 72,3%);
- культура та мистецтво (приріст 188,1%);
- інша діяльність, витратки на здійснення якої збільшилися з 72,4 тис. грн. у 2021 році до 60 671,3 тис. грн. у 2022 році, тобто у 83,8 тис. разів.

У той же час у 2022 році спостерігалось падіння сум видатків, що були спрямовані на освіту (51,8% до попереднього року); охорону здоров'я (80,7%), фізичну культуру та спорт (11,1%), житлово-комунальне господарство (лише 4,0% від рівня 2021 року), а також економічну діяльність (83,9%).

На рис. 2.7 показано структуру видаткової частини спеціального фонду бюджету ТМТГ у 2022 році.

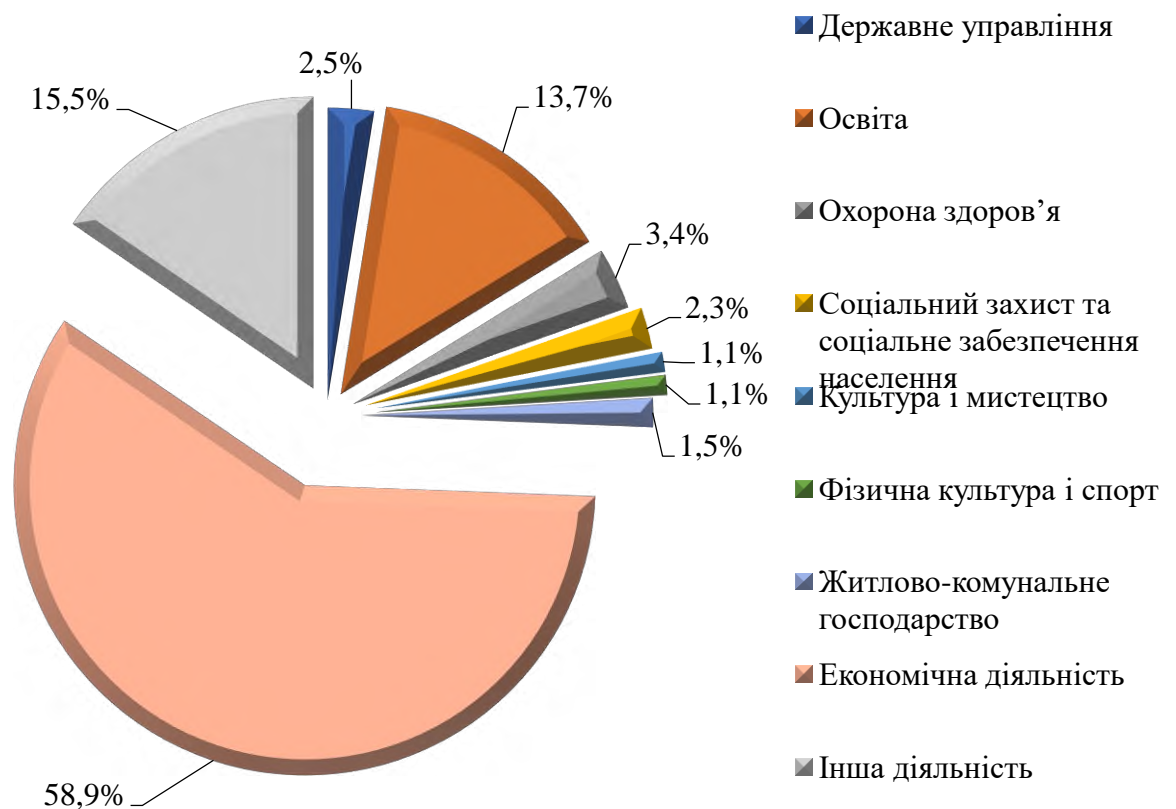

Рисунок 2.7 – Структура видаткової частини спеціального фонду бюджету ТМТГ у 2022 році

З даних рис. 2.7, найбільша частина видатків спеціального фонду бюджету ТМТГ у 2022 році припадала на економічну діяльність – 58,9%. Також значні частки припадали на іншу діяльність (15,5%) та освіту (13,7%). Частки інших видатків міської ради були значно менші.

2.3 Аналізування участі Тернопільської міської ради в міжнародних проєктах та грантових програмах для забезпечення потреб розвитку міста

Тернопільською міською радою налагоджено активну співпрацю із міжнародними організаціями, проєктами міжнародної технічної допомоги.

Зокрема, реалізовується поетапно проєкт, що стосується розвитку міської інфраструктури у сфері модернізації систем водовідведення і водопостачання за рахунок кредиту, який надається КП «Тернопільводоканал» Світовим банком і Фондом чистих технологій з терміном погашення відповідно двадцять та вісімнадцять років. Сума цього кредиту – 38,7 млн. дол. США. Станом на кінець 2022 року було використано [19]:

- коштів Світового банку - біля 17 476,5 тисяч доларів США;
- коштів Фонду чистих технологій - 3 889,0 тисяч доларів США.

При цьому сума залишку суми кредиту - 17 328,8 тисяч доларів США.

Одержані кошти спрямовані на такі цілі:

- здійснення закупівлі обладнання, що використовується лабораторією водовідведення та хіміко-бактеріологічною лабораторією питної води;
- придбання автотранспортної техніки, зокрема:
  - а) одного екскаватора, що має малу потужність;
  - б) двох екскаваторів середньої потужності;
  - в) асенізаційного автомобіля;
  - г) автомобіля для промивання каналів.

Європейським Союзом у рамках Програми, що націлена на надання підтримки політики регіонального розвитку, яка реалізується у нашій країні, було укладено грантовий договір між ЄС, Тернопільською міською радою і Західноукраїнським ресурсним центром. Він стосувався реалізації проєкту здійснення соціально-економічної адаптації тимчасово переміщених осіб, які проживають у місті Тернопіль. Загальна вартість цього проєкту - 268,3 тисяч євро [19].

Також міською радою реалізовується проєкт, що стосується підвищення енергоефективності у секторі централізованого теплопостачання і полягає у

проведенні модернізації систем теплопостачання через придбання ІТП і зменшення викидів CO₂. КП «Тернопільміськтеплокомуненерго» одержує кредит від МБРР, сума якого становить 16,53 мільйонів доларів США, а також від Фонду чистих технологій – 8,14 мільйонів доларів США.

На кінець 2022 року було профінансовано [19]:

- МБРР у сумі 16 316,97 тисяч доларів США;
- Фондом чистих технологій у сумі 3 307,85 тисяч доларів США [19].

На той же період було здійснено такі заходи:

- на п'яти ділянках центрального теплопостачання здійснено реконструкцію теплових мереж;
- проведено модернізацію дев'яти котелень;
- облаштовано мережеві насоси, які оснащені перетворювачами частоти.

Проект передбачає встановлення за кошти Фонду чистих технологій чотириста шістдесяти семи індивідуальних теплових пунктів (ІТП). На кінець 2022 року було поставлено 192 ІТП.

КП «Тернопільміськтеплокомуненерго» реалізовує проєкт реконструкції системи теплопостачання, що фінансується за рахунок коштів ЄБРР (Європейського Банку Реконструкції та Розвитку) і Фонду Східноєвропейського партнерства із енергоефективності. На цілі взятий кредит у сумі 10 мільйонів євро, а також 5 млн. євро – грант [19].

КП «Тернопільміськтеплокомуненерго» на 1 березня 2023 року отримало коштів кредиту від ЄБРР у сумі 4 534,017 тис. євро, із них було використано 4485,562 тисяч євро.

Даним комунальним підприємством було здійснено:

- закупівлю і встановлення семи великих циркуляційних насосів, включаючи необхідне обладнання на котельнях, що розташовані по вулицях Київській (п'ять насосів) та Купчинського (два насоси);
- проведено реконструкцію котельні, розміщеній по вулиці Лесі Українки;
- здійснено реконструкцію теплових мереж, що розташовані по вулицях Протасевича, Київська, Лесі Українки.

На даний час «Тернопільськтеплокомуненерго» отримало 2792,248 тисяч євро у якості грантових коштів, із яких було використано 1834,465 тисяч євро. Ці кошти спрямовані для облаштування двісті сімдесяти восьми одиниць систем індивідуальних теплових пунктів. На початок березня 2023 року було встановлено 205 ІТП [19].

За підтримки міжнародної організації під назвою Північна екологічна фінансова корпорація, або скорочено – НЕФКО, КП «Тернопільськтеплокомуненерго» реалізовує:

- проєкт «DemoUkraineDH – Тернопіль». При цьому обсяг кредиту складає 355,0 тисяч євро, а грант – 300,0 тисяч євро.

На кінець 2022 року КП «ТМТКЕ» було отримано кредитні кошти, що надійшли від НЕФКО у сумі 352 985 євро, а також грантові кошти у розмірі біля 300 тисяч євро. Завдяки цьому проєкту було:

- здійснено придбання і облаштовано 25 ІТП, які розміщені у житлових будинках і лікарні;

- проведено переобладнання котельні, розміщеної по вул. Купчинського, 14а шляхом переведення існуючих газових котлів на біопаливо, а саме палети через заміну пальників [19].

Проєктом, що стосується програми розвитку муніципальної інфраструктури в Україні, за рахунок коштів, які надійшли від Європейського інвестиційного банку, проходить реалізація підпроєкту, що передбачає у закладах освіти м. Тернополя проведення глибокої термомодернізації будівель вартістю 30,5 мільйонів євро, у тому числі при цьому кредитні кошти склали 25,4 мільйонів євро.

На 1 березня 2023 року було проведено тендер, що стосувався виконання робіт із термомодернізації, який проходив на першому етапі проєкту (зокрема, два лоти). За його результатів було визначено переможців та підписано контракт, що передбачав виконання робіт у трьох закладах освіти міста Тернополя. Також проведено тендер, який стосувався надання послуг технічного нагляду, та було

визначено переможця й підписано контракт із консультантом технічного нагляду. На даний час реалізація проекту у м. Тернопіль продовжується.

У рамках проекту під назвою «Міський громадський транспорт в Україні» КП «Міськавтобус» реалізовує підпроект, що стосується оновлення рухомого складу, яким володіє у місті Тернопіль автобусний парк КП «Міськавтобус». Це було здійснено за рахунок кредитних коштів, які були надані Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) у сумі 2,0 мільйонів євро. Між Міністерством інфраструктури України, Міністерством фінансів України, комунальним підприємством «Міськавтобус» і Тернопільською міською радою було укладено угоду, що стосувалася передачі коштів позики [19].

Було оновлено тендерну документацію, одержано погодження ЄІБ, оголошено повторно тендер, що стосувався закупівлі п'ятнадцяти нових автобусів з низькою підлогою.

Проектом «Світло без ртуті», який стосується реконструкції системи зовнішнього освітлення міста Тернополя, що втілюється Тернопільською міською радою через залучення кредиту, який наданий Північною екологічною фінансовою корпорацією (скорочено - НЕФКО) в сумі 12,5 мільйонів гривень і отримання гранту, що був наданий Фондом Східноєвропейського партнерства із енергоефективності у розмірі 5,0 мільйонів гривень. Було підписано кредитний договір між Тернопільською міською радою і Північною екологічною фінансовою корпорацією [19].

Проекти за участю Тернопільської міської ради щодо надання міжнародної технічної допомоги й співпраці із міжнародними організаціями наведені на рис. 2.2.

Станом на 1 січня 2022 року було отримано кошти в сумі 12,21 мільйонів гривень від НЕФКО. Станом на 1 липня 2022 року було використано:

- 12,21 мільйонів гривень кредитних коштів;
- 49,96 тисяч гривень - із міського бюджету.

Рисунок 2.8 - Проекти за участю Тернопільської міської ради щодо надання міжнародної технічної допомоги й співпраці із міжнародними організаціями (сформовано за даними [19])

Протягом реалізації проєкту було здійснено:

- модернізацію вуличного освітлення - на 59 вулицях міста;
- заміну 2640 ртутних ламп на сучасні світлодіодні світильники;
- встановлення 51 нової опор освітлення;
- заміну 75 кілометрів самоутримуючих проводів;
- встановлення трьох шаф управління.

Реалізація даних проєктів дозволяє забезпечити фінансування важливих напрямів, які є життєво важливими для нормального функціонування та розвитку міста Тернопіль.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ МІСЬКИМ РОЗВИТКОМ, НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

3.1 Заходи з соціально-психологічної адаптації військовослужбовців до умов мирного життя

В умовах війни спостерігається страждання психічного здоров'я у всіх людей. Проте у військових, що побували у гарячих точках, дана проблема є особливо гострою. Тому важливим завданням, яке потребує вирішення на сучасному етапі, є проведення ефективної адаптації військовослужбовців після їх повернення до мирного життя, а також надання ефективної допомоги членам їх сімей, що є також надзвичайно необхідним для жителів м. Тернополя.

Досліджено, що наявність постстресових розладів проявляється у 70 відсотків учасників бойових дій, а хронічного характеру ці розлади набувають у 50 відсотків військовослужбовців, які брали участь у бойових діях і після цього повертаються до умов мирного життя, причому гострі прояви спостерігаються у 18 відсотків військовослужбовців [20]. Це також підтверджується зарубіжними даними - кожний четвертий, хто є ветераном бойових дій армії США, зазначав достатню складність переходу від військового життя до цивільного [21].

Державою надається можливість для військовослужбовців чи звільнених зі Збройних Сил безоплатно одержати комплекс послуг, що стосуються як діагностики, так і лікування. Якщо у більш складних випадках психологічна реабілітація повинна проходити у умовах стаціонарних лікувальних закладів, то в легших - вона може бути здійснена шляхом надання послуг Центром соціально-психологічної адаптації військовослужбовців та членів їх родин, який пропонуємо відкрити Тернопільській міській раді.

Психологічна реабілітація та адаптація військовослужбовців охоплює комплекс заходів, метою яких є покращення й відновлення психологічних

функцій, які має організм людини. Їх успішне та своєчасне проведення дозволяє швидко пройти адаптацію до мирного життя, а це сприяє уникненню багатьох проблем, з якими часто доводиться зустрічатися тим, які мають досвід бойових дій [22]. Важливість психологічної реабілітації та адаптації зумовлена тим, що на психологічному стані людини завжди залишається наслідок травматичних подій. Так як на війні спостерігається велика кількість подібних ситуацій, то вони призводять до виникнення посттравматичного синдрому, існування депресії, а також інших важких станів, що дуже часто діагностуються в учасників бойових дій. При цьому може спостерігатися збудливість, дратівливість, нестриманість при реагуванні на різноманітні подразники, схильність до некерованих агресивних реакцій, тобто проявлятися так званий «хронічний військовий невроз». Відсутність своєчасного надання психологічної допомоги може призводити до зловживання ними алкоголем або наркотиками, наявності соматичних розладів тощо.

Надання комплексної допомоги військовослужбовцям, що потрапили у складний психологічний стан після їх повернення із зони бойових дій, здійснюється у рамках психологічної реабілітації. Вона спрямована на здійснення заходів щодо відновлення психічного стану здоров'я військовослужбовців до оптимального, який є необхідним для проведення ними нормальної діяльності у мирних умовах. Отже, надання психологічної допомоги діючим військовим чи ветеранам, що у результаті отриманих травм або через інші причини звільнені із Збройних Сил, а також членам їх сімей, є дуже необхідною. Тому нагальною є проблема вдосконалення напрямів та методів здійснення психосоціальної адаптації військовослужбовців після їх повернення до умов цивільного життя.

Потрібно враховувати, що на присутність значного психологічного напруження, а також визначених психологічних бар'єрів, які можуть виникати у військовослужбовців, чинять вплив як специфіка діяльності, яка виконувалася ними, так й індивідуальні особливості конкретної людини, що у своїй сукупності позначається на особливостях переживання процесів адаптації.

На нашу думку, до основних видів допомоги, які будуть надаватися. Центром соціально-психологічної адаптації військовослужбовців та членів їх родин, слід включити наступні, наведені на рис 3.1.

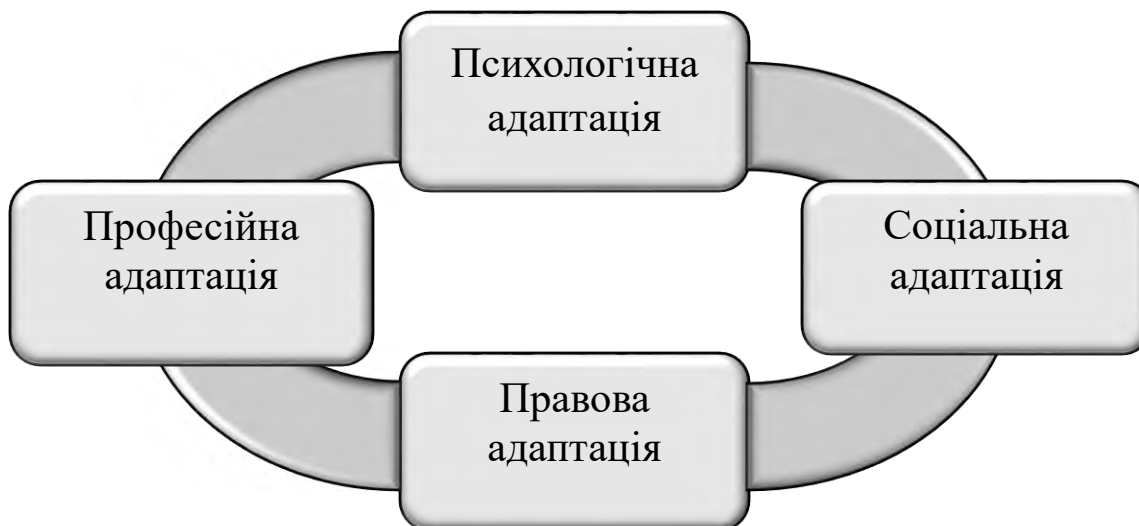

Рисунок 3.1 - Основні види допомоги, які планується надавати Тернопільським Центром соціально-психологічної адаптації військовослужбовців та членів їх сімей

У процесі психологічної реабілітації та адаптації воїнів, а також надання допомоги членам їх сімей ставиться вирішення багатьох важливих завдань, найголовнішими з яких виступають наступні: покращення психологічного стану пацієнтів та приведення його у норму; надання допомоги у відновленні психічних функцій, що постраждали у результаті війни; усунення несприйняття себе та ситуації, що склалася (наприклад, отримання важких фізичних чи психологічних травм); надання допомоги щодо самоідентифікації пацієнтів, пошуку цінностей у їх житті, налагодження позитивних взаємозв'язків з оточуючими; попередження виникнення ускладнень та рецидивів нестійкого психологічного стану; формування внутрішнього світу особи із урахуванням досвіду, отриманого на війні; супровід у посттравматичному зростанні та інші.

Запропонована модель соціально-психологічної адаптації військовослужбовців та членів їх сімей наведена на рис. 3.2.

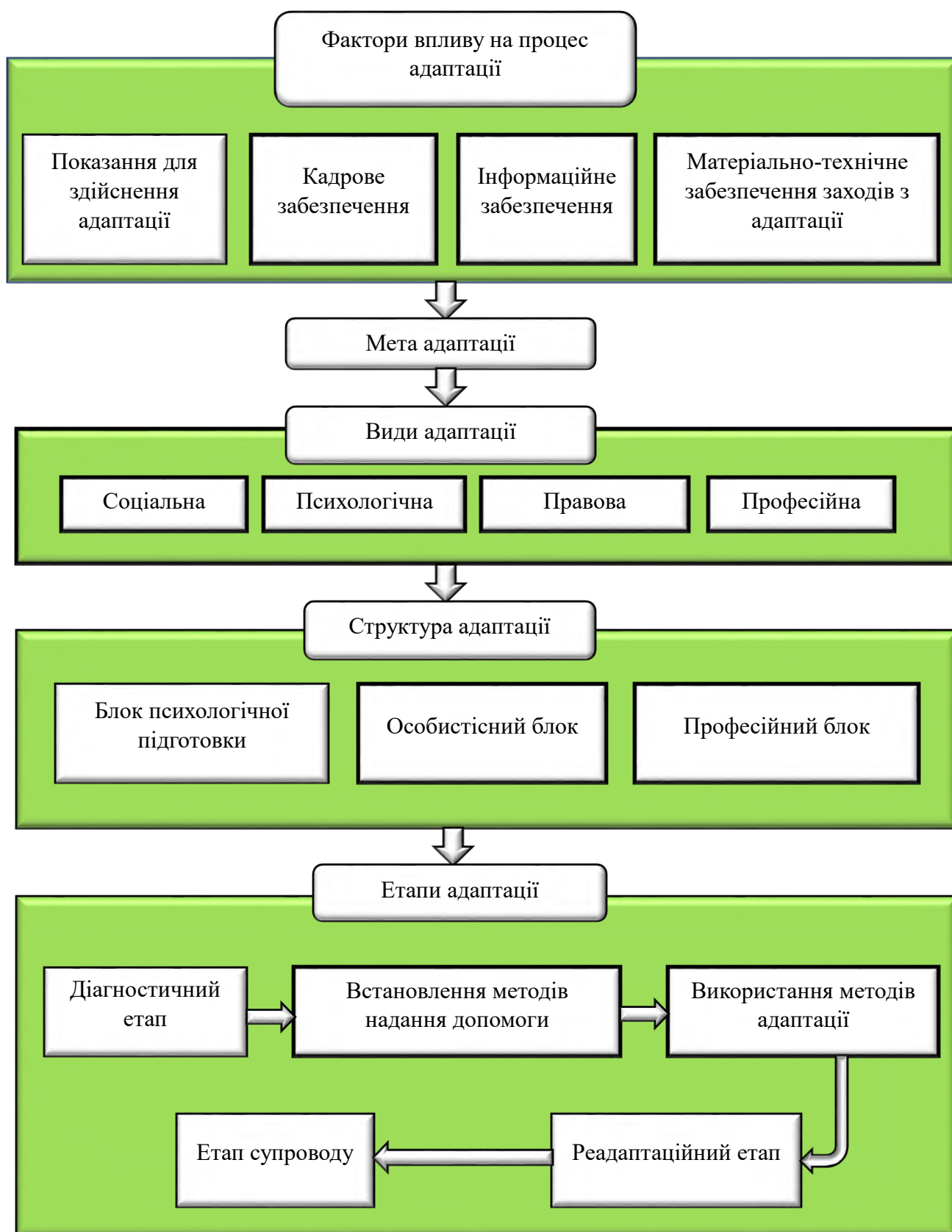

Рисунок 3.2 – Запропонована модель соціально-психологічної адаптації військовослужбовців та членів їх сімей (розроблено автором)

Мета такої адаптації - здійснення активного процесу пристосування осіб до оточуючого середовища, формування оптимального балансу між даною особою й оточуючим середовищем та його збереження, полегшення процесу психологічного прийняття змін, що виникли у житті.

У процесі психологічної адаптації військовослужбовців до цивільних умов життя можна умовно виділити наступні етапи: 1) підготовчий; 2) етап психологічного напруження, що передує звільненню; 3) етап, що супроводжується гострими психічними реакціями у процесі переходу до цивільного життя; 4) етап наявності гострих психічних реакцій, що відбуваються у процесі виходу із військового життя; 5) етап перегляду колишніх стереотипів, а також надбання нових умінь і навичок [23, с. 19].

Основні завдання психологічної адаптації, вирішення яких планується здійснювати пропонованим Центром, наведено на рис. 3.3.

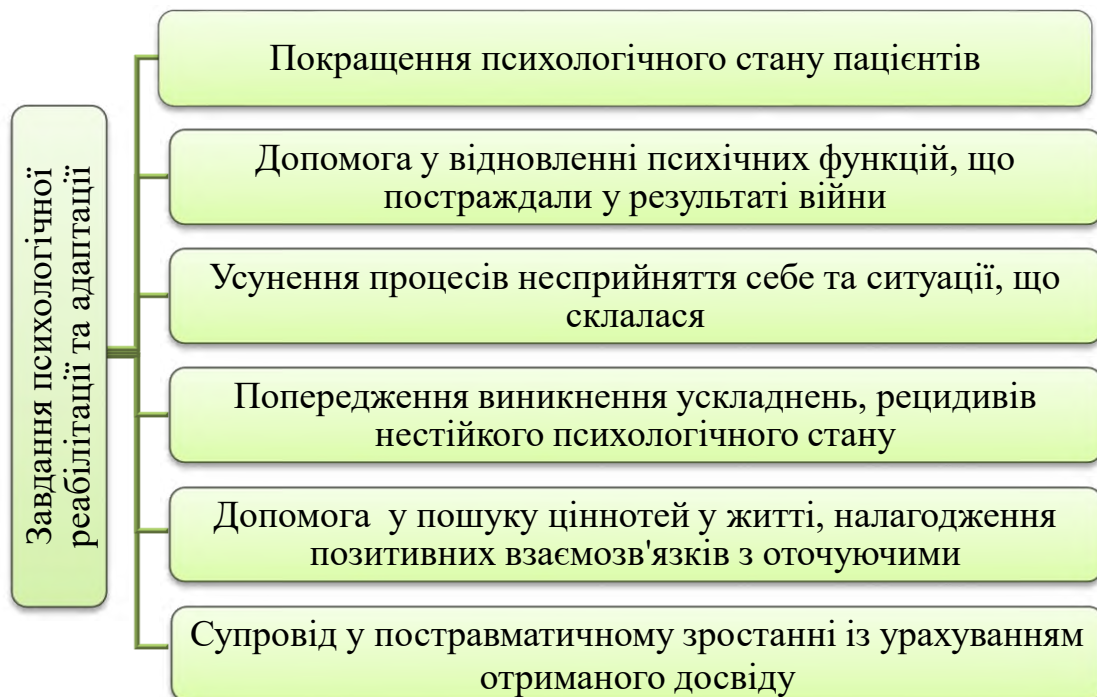

Рисунок 3.3 – Основні завдання психологічної реабілітації та адаптації, вирішення яких планується здійснювати Тернопільським Центром соціально-психологічної адаптації військовослужбовців та членів їх сімей

Посттравматичний стресовий розлад, що дуже часто відзначається в учасників бойових дій, характеризується наявністю відстроченої чи затяжної реакції, яка виникає на стресогенні події чи ситуації, які постійно присутні на війні, що носять загрозливий або катастрофічний характер та можуть зумовити появу у людини дистресу. Посттравматичний стресовий розлад також носить назву «хронічного військового неврозу», який відзначається підвищеною збудливістю, нестриманим реагуванням на різні подразники, дратівливістю, схильністю до виникнення некерованих агресивних реакцій [24].

При наявності посттравматичного стресового розладу в колишніх військовослужбовців можуть спостерігатися такі симптоми як:

- повторне переживання травматичних подій, наявність нав'язливих тривожних спогадів про них; кошмари;
- присутність інтенсивних психологічних страждань, паніка при нагадуванні про колишню травматичну подію;
- присутність визначеної фізіологічної реактивності під впливом спогадів про минулі події;
- уникнення почуттів, розмов, місць, думок та занять, які є пов'язані з подією; втрата інтересу до звичайної діяльності; емоційне заціпеніння, що проявляється у відчутті відстороненості від інших людей;
- наявність сильного психологічного дистресу під дією зовнішніх чи внутрішніх подразників, що нагадують або символізують певні аспекти травмуючих подій;
- вияв надмірного збудження, що проявляється у безсонні, дратівливості, труднощами у концентруванні уваги, надмірній настороженості, надмірному старт-рефлексі [25, с. 12].

У рамках психологічної допомоги учасникам бойових дій, яка націлена на здійснення їх успішної адаптації до мирних умов життя, пропонуємо реалізовувати наступні напрями:

- діагностика особливостей психоемоційного стану та поведінки;
- визначення можливостей адаптації до мирних умов життя;

- оцінка синдрому соціально-психологічної дезадаптації;
- проведення психологічного консультування (індивідуального й сімейного);
- проведення психокорекційної роботи для виправлення особливостей психіки, які не відповідають оптимальним нормам;
- навчання навичкам саморегуляції шляхом використання прийомів зняття напруженості із допомогою аутотренінгу, релаксації, іпотерапії, арт-терапії, апітерапії, заняття спортом, а також застосування інших методів;
- організація соціально-психологічних тренінгів для зростання адаптивності військовослужбовця та досягнення його особистісного розвитку;
- надання допомоги у професійному самовизначенні, забезпечення профорієнтації, здійснення перенавчання і подальшого працевлаштування [26, с.70].

Соціальна адаптація загалом передбачає формування найбільш адекватних стереотипів, якими відзначається поведінка особи в умовах мікросоціального середовища, яке змінюється. Основні критерії, що характеризують ефективність процесу соціальної адаптації, зображені на рис. 3.4.

Рисунок 3.4 - Основні критерії, що характеризують ефективність процесу соціальної адаптації [30, с. 16]

Соціальна адаптація ставить за мету освоєння норм та правил соціального середовища, забезпечення пристосування військовослужбовця до нових соціальних умов. Дана адаптація охоплює процес пристосування конкретної особистості до умов існування у цивільному середовищі шляхом оволодіння встановленими нормами поведінки, здійснення пристосування до вимог суспільства. У процесі цього проходить узгодження очікувань та вимог соціуму щодо даної людини та вибором нею лінії своєї реальної поведінки. Також проходить співставлення та наближення можливостей людини до реалій соціального середовища, у якому здійснюється її перебування.

Отже, завдання, які планується вирішувати у процесі роботи Центру, наведено на рис. 3.5.

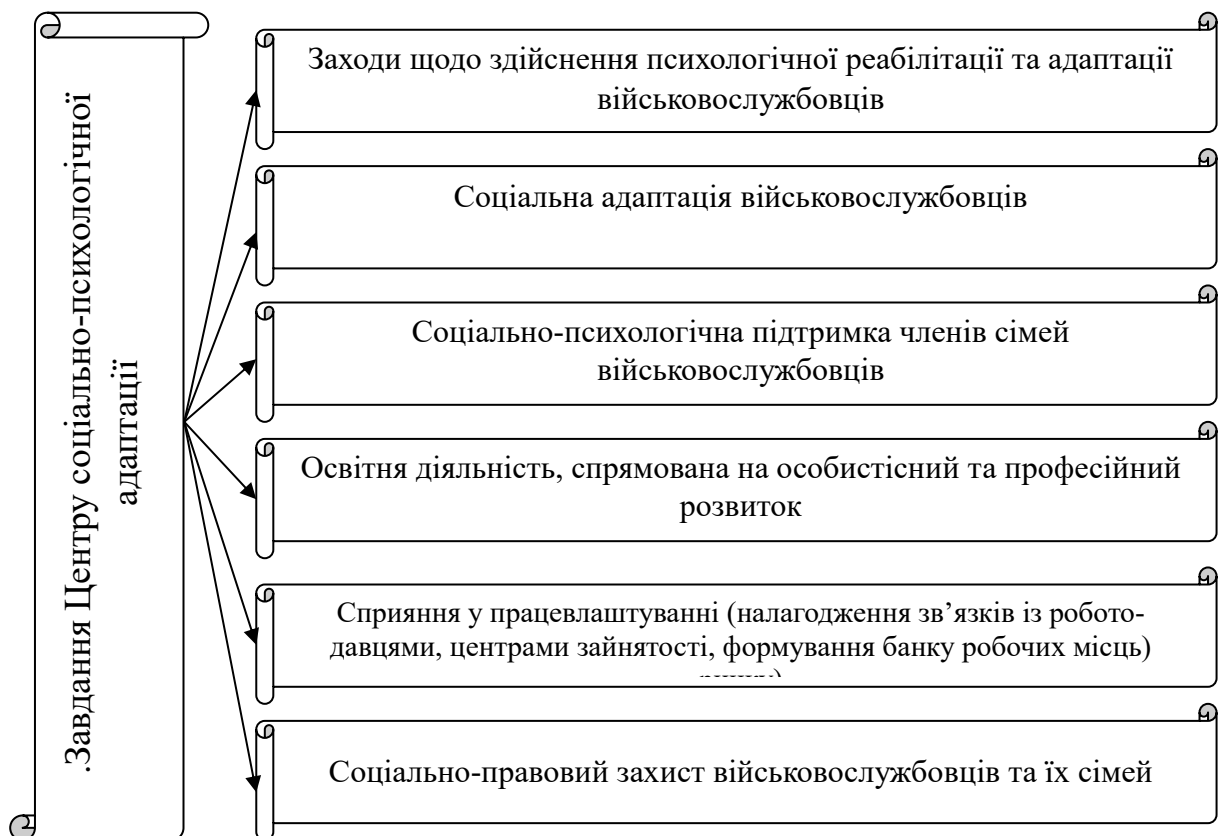

Рисунок 3.5– Завдання Центру соціально-психологічної адаптації військовослужбовців та членів їх сімей

Адаптація повинна забезпечувати максимально ефективне використання потенціалу звільнених військовослужбовців в інтересах держави та їх сімей, їх працевлаштування шляхом проведення професійної переорієнтації та перепідготовки, реалізацію права на працю, можливості вільного вибору роботи, одержання справедливої та достойної винагороди за неї, забезпечення у результаті цього достойних умов життя.

Звертаючись до центру соціально-психологічної адаптації, військовослужбовці та звільнені зі Збройних Сил, а також члени їх сімей зможуть отримати різнобічне сприяння і допомогу висококваліфікованих фахівців. Ця допомога буде здійснюватися за участю професійних психологів, а також соціальних працівників та спеціалістів з права, і буде передбачати розробку реабілітаційних й соціальних програм, що буде досягатися міською радою у співпраці з іншими органами влади, громадськістю, доброчинцями і передбачатиме налагоджене відповідне фінансове забезпечення. Передбачаємо, що організація Тернопільської міською радою Центру буде дозволить ефективно налагодити надання соціально-психологічної допомоги військовослужбовцям, що перебували у зоні бойових дій, та членам їх сімей.

3.2 Напрями суспільної реінтеграції бездомних осіб міста Тернопіль

Одним із основоположних прав людини, закріплених у Конституції України, виступає право на соціальний захист. Воно полягає у наданні можливості для особи, що потрапила у складні життєві обставини, одержувати необхідну соціальну підтримку, яка надається їй державою.

В Україні прийнято у 2005 р. і чинним на даний час є Закон, яким закладено основи соціального захисту, який надається бездомним особам, а також безпритульним дітям [31]. Згідно зі статтею 3 даного Закону основними принципами, на яких базується соціальний захист бездомних осіб, і які також мають бути покладені в основу діяльності Центру реінтеграції бездомних громадян, який пропонується відкрити у м. Тернопіль, виступають такі як

демократизм, законність, рівність людей, забезпечення прав та свобод людини, визнання честі і гідності кожної людини, а також взаємоповаги між людьми.

Реінтеграція бездомних осіб, а також безпритульних дітей передбачає здійснення процесу їх повернення до повноцінного життя в суспільстві [31]. На даний час в нашій країні впроваджена система реінтеграції бездомних осіб. Реінтеграція може виступати не лише поверненням, а і первинним включенням особи до суспільного життя. Здійснення реінтеграції забезпечується за допомогою певних суб'єктів і реалізується згідно порядку, який передбачений чинним законодавством нашої країни.

Бездомність — явище, що виступає гострою соціально-економічною проблемою суспільства. Воно виявляється у наявності соціально-деструктивного й скрутного становища особи, яка не має власного безпечного та придатного житла чи притулку, внаслідок чого вона змушена тривалий час перебувати у непридатних для життя місцях (наприклад, на вулиці, на вокзалах, у під'їздах, підвалах, скверах, недобудованих приміщеннях тощо). До основних причин бездомності відносяться такі: існування соціальної напруги; деформація соціального середовища; перебування осіб у місцях позбавлення волі; погіршення криміногенної ситуації; наявність проблем та негараздів у родині; алкогольна і наркотична залежність; наявність значних заборгованостей за комунальні послуги; факти торгівлі людьми; наслідки нещасних випадків, які носять природний чи техногенний характер; кредитні борги; втрата роботи; самотня старість; ошуканість шахраями; махінації з нерухомістю та інші [33].

В Україні чисельність бездомних на даний час значно збільшилася також внаслідок ведення війни через російську агресію, наявності значних руйнувань мирних населених пунктів. Бездомність відзначається порушенням гарантій людини на житло та її достатній життєвий рівень, що закріплені ст. 47 і 48 Конституції України [34].

Наявність бездомності, як правило, призводить до погіршення криміногенної ситуації. Нерідко бездомні люди виступають у ролі жертв правопорушень, вони можуть бути використані у злочинних схемах

кримінальними особами, шахраями тощо. Трапляються випадки, коли вони потрапляють у рабство, і часто змушені на вулицях просити милостиню. Такий спосіб життя часто призводить до проблем, які бездомні особи мають зі станом свого здоров'я, наявності у них частих розладів психічної системи, виникнення різноманітних хронічних захворювань, наявності інфекційних хвороб тощо. Враховуючи це, нагальною є потреба соціального захисту вище згаданої категорії населення. Причому питання захисту бездомних осіб є актуальним як на місцевому рівні, так і на загальнодержавному.

В основу процесу реінтеграції бездомних осіб повинні бути покладені певні підходи, що будуть використані у діяльності Тернопільського Центру реінтеграції бездомних осіб: 1) гуманізм, що передбачає визнання людини найвищою соціальною цінністю, незважаючи на її соціальне становище, вияв поваги та чуйності до особи; 2) індивідуальний підхід, що застосовується при вирішенні актуальних проблем бездомної особи. Це передбачає розроблення особливої для кожної людини програми, яка ставить за мету її повернення до повноцінного і самостійного життя у суспільстві, при цьому враховуючи індивідуальні проблеми і потреби; 3) комплексний підхід, який використовується при проведенні оцінки потреб, характерних для представників даної суспільної групи. Це передбачає та всебічне проведення дослідження середовища, у яке відбувається процес її інтеграції, із врахуванням усіх потреб особи; 4) командна робота задля вирішення проблем, які властиві для конкретної бездомної особи, що передбачає налагодження тісної співпраці між різними установами, органами влади, закладами тощо; 5) мотивація до самопомоги, що передбачає спонукання до здійснення роботи над самим собою, удосконалення власного способу життя [32].

Вважаємо за доцільне здійснювати надання Тернопільським Центром реінтеграції бездомних осіб його клієнтам (30 особам) наступного переліку послуг (рис. 3.6).

Рисунок 3.6 – Види послуг, які планується надавати Тернопільським Центром реінтеграції бездомних осіб його клієнтам

Діяльність Центру реінтеграції бездомних осіб у місті Тернополі, як планується, буде спрямована насамперед на повернення до повноцінного самостійного життя в суспільстві бездомних осіб даного міста шляхом надання їм комплексу соціальних послуг, що базується на урахуванні їх індивідуальних потреб.

Розглянемо сутність вище названих послуг, що будуть надаватися Центром, більш детально. Соціально-побутові послуги включатимуть:

а) забезпечення тимчасового проживання шляхом надання окремого ліжко-місця. При цьому мінімальний термін перебування у зазначеному Центрі встановлюється не менше трьох місяців;

б) можливість користуватися душем та послугами пральні;

в) забезпечення триразовим харчуванням.

2. Медичні послуги:

а) надання первинного медичного огляду, при потребі - першої медичної допомоги;

б) санітарно-гігієнічний контроль;

в) організація консультацій лікарів;

г) направлення до медичних закладів для лікування (у разі потреби);

г) здійснення профілактичних заходів;

д) сприяння в отриманні групи інвалідності, а у разі необхідності забезпечення засобами пересування (палиці, милиці, коляски тощо).

3. Соціально-економічні послуги (забезпечення одягом, взуттям).

4. Юридичні послуги передбачають: а) сприяння у відновленні документів; б) послуги тимчасової реєстрації за юридичною адресою Центру; в) допомога в оформленні соціальних допомог і пенсій; г) консультування щодо положень чинного законодавства та ін.

5. Послуги щодо організації дозвілля:

а) формування бібліотечного фонду при підтримці благодійників, мешканців міста Тернополя та усіх бажаючих;

б) придбання настільних ігор (настільний теніс, шашки, шахи, доміно, тощо).

6. Освітні послуги, послуги з працевлаштування:

а) сприяння у здобутті освіти;

б) навчання самостійному розв'язанню життєвих проблем, знаходженню шляхів виходу із складних ситуацій;

в) допомога у працевлаштуванні;

в) соціальний супровід працевлаштованих осіб.

Вважаємо, що завдяки діяльності Центру реінтеграції бездомних осіб було досягнуто суттєвих позитивних зрушень у сфері вирішенні проблем бездомності. Зазначимо, що поліпшення становища бездомних у м. Тернопіль вимагає від Тернопільської міської ради застосування комплексного підходу, що передбачає реалізацію заходів, наведених на рис. 3.7.

Рисунок 3.7 – Пропоновані заходи для здійснення Тернопільською міською радою вирішення проблем бездомних у місті

До найбільш важливих елементів реінтеграції бездомних відносяться пошук роботи й працевлаштування. На сьогодні поширення набуває практика, при якій заклади, що здійснюють соціальний захист, самі намагаються забезпечити своїх клієнтів певною роботою (ремонт різноманітних речей, розповсюдження преси чи ін.), щоб забезпечити їх джерелами для існування. Завдяки праці людині легше здійснити повернення її вагомості у суспільстві, почуття власної гідності, допомогти набуті звичку знаходитись у колективі та надавати допомогу іншим людям.

Плануємо, що штат персоналу Центру буде включати директора, соціального працівника, психолога, 2 кухарів, прибиральницю, лікаря, медичну сестру, юриста.

Витрати на облаштування приміщень Тернопільського Центру реінтеграції бездомних осіб наведені у табл. 3.1.

Таблиця 3.1 - Витрати на облаштування приміщень Тернопільського Центру реінтеграції бездомних осіб

Найменування	Ціна, грн.	Кількість, од.	Вартість, грн.
1	2	3	4
I. Спальні кімнати			
Ліжко односпальне	6458	30	193740
Матрац	2 508	30	75240
Тумба приліжкова	1650	30	49500
Пуф-трансформер	5 595	6	33570
Обідній стіл	2 375	6	14250
Бюджетна постільна білизна	330	60	19800
Ковдра односпальна	500	30	15000
Подушки	200	30	6000
Всього за розділом I			407100
II. Кухня + їдальня			
Професійна плита електрична	38 493	1	38 493
Купольна посудомийна машина	106 200	1	106 200
Холодильна шафа	93 206	1	93 206
Стіл виробничий з нержавіючої сталі з полицею	3800	2	7600
Стіл обідній	3500	6	21000
Стільці кухонні	1 322	30	39660
Кухонний комбайн — тістоміс	10 990	1	10 990
Набір каструль з кришками	1 699	2	3398
Набір кухонного приладдя	20500	1	20500
Набір кухонного посуду	12000	1	12000
Електрочайник	700	3	2100
Кухонна мийка	2500	2	5000
Всього за розділом II			360147
III. Кімната для відпочинку			
Телевізор	10000	1	10000
Настільні ігри	10200		10200
Стільці	1600	30	48000
Всього за розділом III			68200

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4
IV. Ванна, санвузол			
Душовий бокс	6500	4	26000
Умивальник	1600	6	9600
Унітаз	3050	5	15250
Всього за розділом IV			50850
Всього витрат			886297

За даними табл. 3.1, витрати на облаштування приміщень Тернопільського Центру реінтеграції бездомних осіб складатимуть 886297 грн.

Окрім вище зазначених витрат, загальні витрати на створення Центру вимагатимуть також проведення ремонту приміщень, здійснення інформаційного супроводу (поширення інформації через сіті-лайти, засоби масової інформації, соціальні мережі тощо), витрати на здійснення оплати праці персоналу та нарахування на неї, інші витрати (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 - Витрати на створення Тернопільського Центру реінтеграції бездомних осіб

Напрямок витрат	Сума, тис грн.
Ремонт приміщень центру	1230,0
Облаштування приміщень разом: з них:	886,3
- спальні кімнати	407,1
- кухня + їдальня	360,2
- кімната для відпочинку	68,2
- кімнати гігієни, туалети	50,9
Інформаційні витрати	38,0
Оплата праці персоналу та нарахування на неї (9 осіб)	1778,8
Інші витрати	153,0
Всього витрат	4972,5

Отже, сума загальних витрат на створення Тернопільського Центру реінтеграції бездомних осіб складатиме 4972,5 тис. грн

На перспективу буде доцільно створити при Тернопільському Центрі

реінтеграції бездомних осіб навчальні майстерні, а також забезпечити проведення спеціальних курсів, що дало б можливість бездомним людям здобути певні знання, що будуть корисними у подальшій роботі, а також оволодіти новими навиками роботи. Практичне втілення у життя запропонованої моделі при закладі соціального захисту бездомних, на нашу думку, дасть можливість отримати значний позитивний результат для вирішення питань бездомних у місті.

Також дуже актуальною для Тернопільської міської ради є необхідність забезпечення ефективного функціонування різних суб'єктів, завдяки яким забезпечується процес реінтеграції бездомних. Найважливішим аспектом вирішення даного питання є формування дієвого механізму співпраці, що налагоджується між органами влади різних рівнів, установами й об'єднаннями, недержавним сектором, громадянським суспільством. Завдяки цьому буде забезпечено швидкий обмін інформацією між ними, а також оперативне реагування на різні ситуації, що потребують негайного вирішення у сфері надання багатосторонньої підтримки бездомним, що у кінцевому результаті сприятиме їх поверненню до повноцінного життя у суспільстві.

3.3 Заходи щодо збереження та розвитку культурно-історичної спадщини міста

Розвиток міста Тернопіль неможливий без збереження його культурно-історичної спадщини. Ми повинні, якщо хочемо мати краще майбутнє, зберегти та поширити пам'ять про минуле. Саме тому пропонуємо створити музей міста Тернопіль. Необхідно, щоб сучасні тернополяни любили своє місто, цікавились його минулим та сьогоденням, віднаходили зв'язок із історією свого краю. Треба донести відвідувачам музею факти з історії Тернополя, зокрема, те, що значна частина міста була зруйнована не тільки у часи другої світової війни, а також через варварське відношення та бездумність радянської влади. Зокрема, нею було прийняті рішення знести чудові, красиві пам'ятки історії, духовності та архітектури - парафіяльний костел, давню синагогу, езуїтський костел та інші.

Було значною мірою втрачено неповторність центральної частини міста, яка була видозмінена й перебудована.

Прогнозуємо, що діяльність музею буде спрямована на те, щоб життя мешканців і гостей міста Тернопіль ставало цікавішим, кращим, більш комфортним і орієнтованим на знаходження нових шляхів розвитку нашого краю. На нашу думку, на сьогоднішній день музей Тернополя може представляти інтерес для громадян різного соціального статусу та різних вікових категорій. Музей для сьогоднішнього клієнта здатен виступати у якості простору, що передбачає активну участь відвідувачів (наприклад, можливість торкнутися експонатів, сфотографуватися з ними тощо). Він також відіграватиме роль інтерактивного майданчика, креативної лабораторії.

Створення музею Тернополя сприятиме його культурному розвитку і перетворенню на туристичний центр. Цікавими є історії, що описують тернопільські підземелля, події, які відбувалися під час війни.

Основні етапи створення музею м. Тернополя можна побачити на рис. 3.8.

Рисунок 3.8 – Основні етапи створення музею м. Тернополя

Музей Тернополя виступатиме не лише у ролі артефакту минулого, але й також активним суб'єктом, культурним агентом, що здатен вносити зміни у різні аспекти стану сучасного суспільства. Прогнозуємо, що він чинитиме значний вплив на розвиток освіти, туризму, процеси самоусвідомлення людини, соціальний розвиток містян та гостей.

Вплив музею на сучасне суспільство буде виявлятися у таких напрямках:

а) збереження і пропагування культурної спадщини міста.

Музей буде відігравати ключову роль у процесах збереження і просування культурної спадщини. Як прогнозуємо, він допомагатиме зберегти і донести до відвідувачів документи, артефакти й інші об'єкти, які ілюструють історію і культуру м. Тернопіль. Це є важливим не тільки для майбутніх поколінь, а й також задля цілей збереження ідентичності, який має сучасне суспільство. Робота музею створюватиме передумови для глибшого розуміння коренів нашого народу, сприятиме збереженню культурного різноманіття;

б) сприяння освіті та навчанню.

Плануємо, що музей м. Тернополя виконуватиме значну освітню функцію. Публікація інформації буде здійснюватися не лише за допомогою виставок, а й шляхом реалізації різноманітних цікавих лекцій, програм, тематичних екскурсій та інтерактивних заходів. Шляхом ознайомлення з експонатами та використання мультимедійних засобів діти й дорослі зможуть краще опанувати історію, мистецтво, науку тощо. Музеї повинен відігравати роль навчального майданчика і сприяти розвитку критичного мислення, що активізуватиме пізнавальний інтерес;

в) роль каталізатора природного й культурного туризму.

Плануємо, що музей буде приваблювати велику кількість туристів, що сприятиме розвитку міста та регіону, створенню нових робочих місць. Він буде розглядатися у ролі популярної туристичної атракції, елементом бренду Тернополя, при цьому як сприяючи збагаченню культурного життя місцевого населення, так і формуючи передумови для налагодження культурного обміну та спілкування;

г) соціальна роль музею. Вона буде забезпечуватися шляхом того, що музей буде сприяти налагодженню обміну ідеями й підтриманню діалогу в суспільстві. Діяльність музею буде передбачати обговорення гострих суспільних питань, підняття актуальних соціальних та політичних проблем, вираженню цінностей та поглядів. Вона також сприятиме розвитку критичного мислення та формування громадянської свідомості його відвідувачів;

д) інноваційні рішення та технологічний розвиток музейної справи. Плануємо, що музей активно буде впроваджувати новітні технологічні рішення, що зроблять відвідування даного закладу захоплюючими та корисними у сфері їх освітнього спрямування. Використання інтерактивних експонатів, панелей, засобів віртуальної реальності будуть створювати незабутні враження й сприятимуть розширенню аудиторії [35].

Вище розкриті напрями впливу музею Тернополя на суспільне життя міста наведено на рис. 3.9.

Рисунок 3.9 – Напрями впливу музею Тернополя на суспільне життя міста

Музей Тернополя за узгодженням з міською радою буде здійснювати план заходів, які будуть проходити у ньому. Даний заклад повинен оперативного

реагувати на значні за масштабністю події культурного характеру, що відбуваються у місті, й швидко та якісно вносити власні пропозиції.

Проведемо розрахунок витрат на підготовку до відкриття музею. Витрати на підготовку приміщення музею показані у табл. 3.3.

Таблиця 3.3 - Витрати на підготовку приміщення музею

Види робіт	Вартість робіт, грн.
Демонтаж сантехніки	2637
Сантехнічні роботи	36000
Заміна електропроводки	92000
Охоронна система	52000
Декоративна штукатурка (площа 400 кв.м)	100000
Вкладання ламінату (площа 300 кв.м)	43500
Протипожежна система	18212
Система пожежогасіння	16596
Відеонагляд	13995
Всього	374940

З даних табл. 3.3 бачимо, що витрати на підготовку приміщення музею міста Тернопіль становитимуть 374,9 тис. грн., включаючи роботи по демонтажу старої сантехніки та заміни її на нову, заміни електропроводки, проведення штукатурних робіт, вкладання ламінат, обладнання охоронною сигналізацією, протипожежною системою тощо.

Також необхідно здійснити витрати на облаштування приміщення музею експонатами, а також його оснащення комп'ютерною технікою, оргтехнікою та меблями (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 - Витрати на облаштування приміщення та оснащення музею міста Тернопіль

Вид витрат	Витрати за одиницю, грн.	Кількість од.	Сума витрат, грн.
1. Облаштування приміщення музею експонатами			
Стелажі	5 418	12	65016
Вітрини	2350	10	23500
Витрати на підбір та підготовку експонатів музею	-	-	96450
Інші витрати	-	-	5000
Разом по п.1			189966
2. Комп'ютерна та оргтехніка			
Комп'ютер	6 180	2	12360
Монітор	4 580	2	9160
Бездротовий комплект	2 999	2	5998
Маршрутизатор	2299	1	2299
Ретранслятор	899	2	1798
МФУ Canon	12599	1	12599
Інтерактивна панель	51 985	4	207940
Проектор ELEPHAS	4 290	1	4 290
Разом по п.2			256444
3. Меблі			
Офісне крісло	4 311	2	8622
Стілець	849	10	8490
Банкетка	1800	4	7400
Стіл офісний	2840	3	8520
Офісна шафа	18 650	2	37300
РЕСЕПШН SIMPLE 32-6	22 756	1	22 756
Вішалка	2004	2	4008
Стійка вішалка для одягу	1 495	4	5980
Разом по п.3			103076

Загальні витрати на створення та введення у дію музею міста Тернопіль, крім вище перелічених, також включатиме витрати на створення сайту музею,

проведення рекламної кампанії, оплати праці працівників з нарахуваннями тощо (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 - Загальні витрати на створення та введення у дію музею міста Тернопіль

Вид витрат	Сума, тис. грн.
Підготовка приміщення	374,9
Облаштування приміщення музею експонатами	190,0
Придбання комп'ютерної та оргтехніки	256,4
Закупівля меблів	103,1
Створення інтерактивного сайту музею	55,0
Проведення рекламної кампанії	50,0
Оплата праці працівників та нарахування на неї (4 чол.)	732,0
Інші витрати	75,0
Всього	1836,4

Плануємо проводити рекламу музею у соціальних мережах, сіті-лайтах, процесі, телебаченні тощо. Також передбачаємо, що музей м. Тернополя, окрім основної діяльності, буде мати змогу надавати наступні супутні послуги:

- демонстрація експозицій на виїзді;
- участь в організації та проведенні культурно-мистецьких заходів, що будуть проводитися для жителів та гостей міста;
- реалізація пам'ятних сувенірів, подарунків;
- виготовлення та реалізація фото- й відеоматеріалів, що присвячені музейним експозиціям та історичним подіям міста.

Музей м. Тернополя повинен відзначатися використанням сучасних підходів до організації музейної справи, інтерактивністю, здатністю до налагодження ефективного діалогу із його відвідувачами, а на перспективу плануємо створити також цифровий музей.

Отже, музей м. Тернопіль, як очікується, буде відігравати важливу роль у сучасному суспільному житті міста та регіону. Його діяльність сприятиме збереженню культурної спадщини, активізації розвитку туризму шляхом використанню інновацій. Робота музею також забезпечуватиме подальший

соціальний розвиток, що загалом дозволить досягнути збагаченню змісту життя і подальшим крокам на шляху формування нашої спільної ідентичності. Саме тому Тернопільській міській раді необхідно послідовно здійснювати заходи щодо підтримування й розвитку музейної сфери, що принесе користь і сучасному суспільству, і майбутнім поколінням.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1 Організація охорони праці у Тернопільській міській раді

У ТМР діє «Положення про систему управління охороною праці в Тернопільській міській раді», яке було затверджене розпорядженням міського голови від 18.04.2013р. №115 із внесенням ряду змін до нього.

У відповідності до чинного законодавства система управління охороною праці у Тернопільській міській раді призначена для забезпечення створення в кожному структурному підрозділі на кожному робочому місці умов у відповідності з вимогами нормативних актів, а також забезпечення прав працюючих, гарантованих законодавством про охорону праці.

Система управління охороною праці Тернопільської міської ради вирішує наступні основні завдання:

- навчання працюючих охорони праці та пропаганді з питань охорони праці;
- забезпечення безпеки обладнання;
- забезпечення безпеки при виконанні робіт;
- забезпечення оптимальних режимів роботи і відпочинку працюючих;
- організація лікувально-профілактичного обслуговування працюючих;

Загальне керівництво системою управління охорони праці в Тернопільській міській раді покладається на міського голову.

Керівництво роботою щодо забезпечення безпечності обладнання, технічних засобів, засобів електро- та пожежобезпеки в міській раді покладається на начальника управління матеріально-технічного забезпечення та інформаційних технологій, а забезпечення безпечності обладнання, технічних засобів, засобів електро- та пожежобезпеки в самостійних виконавчих органах ради, що мають статус юридичної особи, покладається на керівників відповідних виконавчих органів.

Керівництво роботою по забезпеченню режимів праці і відпочинку працюючих, виконанню внутрішнього трудового розпорядку покладається на начальника відділу кадрового забезпечення. Оперативно-методичне керівництво роботою з охорони праці та пожежної безпеки, контроль за виконання вимог законодавчих і нормативних актів по охороні праці, надання методичної допомоги керівникам виконавчих органів по виконанню цього напрямку роботи покладається на головного спеціаліста з питань охорони праці.

Забезпечення проведення інструктажів з охорони праці, електро- та пожежобезпеки для працівників апарату ради та виконавчого комітету покладається на керівників виконавчих органів ради, що входять до апарату ради та виконавчого комітету.

Міський голова м. Тернополя зобов'язаний:

- призначити посадових осіб, які забезпечують вирішення конкретних питань з охорони праці;

- забезпечити усунення причин, які викликають нещасні випадки, професійні захворювання та виконання профілактичних заходів, визначених за результатами розслідувань цих випадків;

- розглядати і затверджувати положення, інструкції та інші нормативні акти про охорону праці.

- здійснювати постійний контроль за виконанням робіт у відповідності вимог з охорони праці, електро- і пожежобезпеки.

Начальник управління матеріально-технічного забезпечення та інформаційних технологій зобов'язаний:

- забезпечити своєчасне виконання робіт по технічному обслуговуванню та ремонту всього технологічного обладнання Тернопільської міської ради звертаючи особливу увагу на обладнання з підвищеним фактором ризику;

- розробляти в установленому порядку та здійснювати заходи по підвищенню рівня безпеки робіт в виконавчих органах.

- здійснювати заходи по забезпеченню електро- та пожежобезпеки у приміщеннях де розміщуються працівники апарату ради та виконавчого комітету.

Керівник самостійного виконавчого органу ТМР, що має статус юридичної особи, зобов'язаний: забезпечити проведення навчання з охорони праці; забезпечити своєчасне виконання робіт по технічному обслуговуванню і ремонту всього технологічного обладнання виконавчого органу, не допускати до виконання робіт на несправному обладнанні; організовувати та забезпечувати діяльність на кожному робочому місці в суворій відповідальності з вимогами законодавчих актів по охороні праці, норм та правил по електро- та пожежобезпеці; розробляти інструкції з охорони праці, електро- та пожежобезпеки; забезпечити проведення первинного, повторного, позапланового, цільового інструктажу з охорони праці, електро-, пожежобезпеки та ведення необхідної документації; не допускати до роботи осіб, які не пройшли вищевказаних інструктажів; контролювати виконання підлеглими на робочих місцях інструкцій з охорони праці, правил електро- і пожежобезпеки; відсторонювати від роботи осіб, які порушують вимоги з охорони праці; забезпечувати надання першої медичної допомоги постраждалим при нещасних випадках; здійснювати заходи по усуненню виявлених недоліків з питань охорони праці; здійснювати контроль за плануванням та фінансуванням заходів з охорони праці у виконавчому органі, контроль за цільовим використанням коштів; забезпечити притягнення до відповідальності підлеглих, які винні в порушенні норм і правил охорони праці, електро- і пожежобезпеки.

Начальник відділу кадрового забезпечення зобов'язаний:

- розробляти і погоджувати у встановленому порядку Правила внутрішнього трудового розпорядку, здійснювати контроль за його виконанням усіма категоріями працюючих;

- при прийомі на роботу забезпечити проходження працівником вступного інструктажу з охорони праці, доводити до його відома вимоги внутрішнього трудового розпорядку.

Начальник відділу обліку та фінансового забезпечення зобов'язаний:

- здійснювати планування та фінансування заходів з охорони праці, електро- та пожежобезпеки, контроль за цільовим використанням коштів.

Головний спеціаліст з питань охорони праці зобов'язаний:

- проводити оперативно-методичне керівництво роботою з охорони праці;
- розробляти інструкції з охорони праці, електро- та пожежобезпеки для працівників апарату ради та виконавчого комітету.

- погоджувати інструкції з охорони праці, електро- та пожежобезпеки для працівників самостійних виконавчих органів ради ;

- проводити вступний інструктаж з працівниками Тернопільської міської ради;

- для вищого керівництва Тернопільської міської ради та окремих посадових осіб (головний спеціаліст – відповідальний секретар комісії з поновлення прав реабілітованих, головний спеціаліст – секретар опікунської ради, відповідальний секретар адміністративної комісії - головний юрисконсульт) проводити всі види інструктажів з охорони праці, електро- та пожежобезпеки.

- організовувати з керівниками виконавчих органів:

- а) забезпечення працюючих правилами, стандартами, нормами, положеннями, інструкціями та іншими нормативними актами з охорони праці;

- б) підготовку інформацій та звітів з питань охорони праці;

- брати участь у розслідуванні нещасних випадків у Тернопільській міській раді;

- розглядати листи, заяви та скарги працюючих з питань охорони праці;

- готувати проекти наказів, розпоряджень з питань охорони праці;

- контролювати:

- а) дотримання чинного законодавства, нормативних актів, виконання посадовими особами інструкцій з питань охорони праці;

- б) виконання приписів органів державного нагляду;

- в) виконання заходів з питань охорони праці, а також заходів щодо

усунення причин нещасних випадків і аварій;

- організувати навчання та перевірку знань посадових осіб виконавчих органів ради з питань охорони праці.

- забезпечувати контроль за належним утриманням, ефективною і безпечною експлуатацією об'єктів житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, транспорту і зв'язку, що перебувають у комунальній власності територіальної громади, додержання вимог щодо охорони праці працівників, зайнятих на цих об'єктах

Керівники виконавчих органів ради, що входять до апарату міської ради та виконавчого комітету, керівники самостійних виконавчих органів, що не мають статусу юридичної особи, проводять первинний, повторний, позаплановий та цільовий інструктажі з охорони праці, електро- та пожежобезпеки відповідно до виконуваних робіт та проведення фіксують в журналах реєстрації проведення інструктажів. Крім цього, вказані керівники зобов'язані: організувати та забезпечувати діяльність на кожному робочому місці в суворій відповідальності з вимогами законодавчих актів по охороні праці, норм та правил по електро- та пожежобезпеці; не допускати до роботи осіб, які не пройшли вище зазначених інструктажів; контролювати виконання підлеглими на робочих місцях інструкцій з охорони праці, правил електро- і пожежобезпеки; відсторонювати від роботи осіб, які порушують вимоги з охорони праці; забезпечувати надання першої медичної допомоги постраждалим при нещасних випадках; здійснювати заходи по усуненню виявлених недоліків з питань охорони праці; забезпечити притягнення до відповідальності підлеглих, які винні в порушенні норм і правил охорони праці, електро- і пожежобезпеки.

4.2 Забезпечення управління системою цивільного захисту міста

Функції управління системою цивільного захисту міста Тернополя покладені на управління надзвичайних ситуацій, яке є виконавчим органом міської ради, утворюється міською радою, їй підзвітне та підконтрольне, підпорядковане виконавчому комітету та міському голові.

Управління у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, постановами Верховної Ради України, нормативно-правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади, рішеннями Тернопільської міської ради та її виконавчого комітету, розпорядженнями міського голови, ДСТУ ISO 9001, Настановою з якості та відповідним Положенням про управління надзвичайних ситуацій.

Управління надзвичайних ситуацій Тернопільської міської ради налічує 9 працівників: начальника управління, відділ планування та захисту – 3 чоловіки, а також інформаційно-аналітичний відділ – 5 чоловік.

Завдання управління надзвичайних ситуацій Тернопільської міської ради:

- участь в реалізації державної політики у сфері цивільного захисту;
- розроблення і здійснення заходів щодо підтримання готовності органів управління та сил міської ланки територіальної підсистеми цивільного захисту до дій за призначенням у мирний час та в особливий період;
- організація відновлювальних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, організація взаємодії служб цивільного захисту м. Тернополя;
- координація в межах компетенції діяльності територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій, що залучаються до виконання завдань, пов'язаних з безпекою населення та забезпеченням його життєдіяльності під час виникнення надзвичайних ситуацій;
- інформаційне забезпечення у сфері цивільного захисту, захисту населення і території при виникненні надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків із застосуванням сучасних інформаційних технологій;
- оповіщення керівного складу органів управління цивільного захисту міста, населення про загрозу та виникнення надзвичайної ситуації;
- збір, аналіз, оперативне реагування на звернення населення м. Тернополя про надзвичайні ситуації, аварії на системах життєзабезпечення, транспортній мережі;
- інформування про дії населення в умовах надзвичайних ситуацій.

Відповідно до покладених на нього завдань управління виконує наступні функції:

- забезпечує розроблення і здійснення заходів щодо удосконалення організації цивільного захисту, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, реагування на них, ліквідації їх наслідків, життєзабезпечення постраждалого населення; подає пропозиції до проекту бюджету міста витрат на функціонування та розвиток системи цивільного захисту;

- приймає участь у визначенні рівня надзвичайної ситуації, забезпечує оперативне і повне інформування про загрозу виникнення та хід її ліквідації;

- організовує роботу з планування укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту, веде їх облік незалежно від форми власності, бере участь у роботі комісії з питань визначення їх стану;

- здійснює у межах своїх повноважень збір, накопичення, обробку, аналіз і оприлюднення інформації про стан техногенної та природної безпеки на території міста;

- організовує та здійснює облік накопичення матеріальних резервів для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків в комунальних підприємствах міста;

- подає міському голові пропозиції щодо утворення та складу спеціальних комісій з ліквідації надзвичайних ситуацій, бере участь у їх роботі, взаємодіє з органами управління та силами міністерств, відомств, які залучаються до спільних дій;

- координує діяльність сил міської ланки територіальної підсистеми цивільного захисту щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;

- організовує впровадження в практику досягнень науки і техніки з питань запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, зменшення впливу негативних наслідків та проведення робіт з їх ліквідації;

- забезпечує розроблення планів цивільного захисту і заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;

- організовує накопичення, зберігання, видачу засобів радіаційного і хімічного захисту для забезпечення непрацюючого населення і невоєнізованих формувань цивільного захисту міста;

- організовує роботу із забезпечення готовності системи централізованого оповіщення;

- веде облік підготовки керівного складу органів управління, формувань цивільного захисту та населення до дій у надзвичайних ситуаціях;

- веде облік проведення навчань, тренувань з цивільного захисту на підприємствах, в установах і організаціях міста, незалежно від форм власності.

- розробляє та організовує здійснення заходів щодо евакуації населення із зон надзвичайних ситуацій;

- розробляє і здійснює у межах своїх повноважень заходи щодо участі органів управління та сил міської ланки територіальної підсистеми цивільного захисту в територіальній обороні;

- бере участь у межах своїх повноважень у здійсненні антитерористичних заходів;

- організовує роботу розрахунково-аналітичної групи з оцінки радіаційного і хімічного стану на території м. Тернополя в умовах надзвичайних ситуацій;

- організовує та забезпечує роботу міської комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;

- бере участь у межах своїх повноважень у виконанні зобов'язань за міжнародними договорами у сфері захисту населення і територій;

- організовує роботу евакуаційної комісії м. Тернополя;

- забезпечує отримання та доведення до керівного складу розпоряджень про переведення міської ланки територіальної підсистеми цивільного захисту у вищі ступені готовності;

- здійснює оперативне реагування на усні звернення громадян в Управління з питань роботи житлово-комунального, транспортного, побутового, торговельного та інших видів обслуговування населення міста;

- проводить облік усних звернень громадян, здійснює контроль за їх своєчасним розглядом та виконанням;
- подає узагальнену інформацію про виконання звернень що надійшли;
- приймає та передає сигнали цивільного захисту (цивільної оборони), інформацію про загрозу або виникнення надзвичайної ситуації ;
- здійснює оповіщення керівного складу органів управління цивільного захисту міста;
- доводить інформацію про аварійні ситуації до керівників структурних підрозділів міської ради та комунальних підприємств;
- інформує правоохоронні органи про порушення на об'єктах господарювання та територіях, які можуть призвести до виникнення надзвичайних ситуацій;
- здійснює інші функції, що випливають з покладених на нього завдань.

ВИСНОВКИ

Сучасне місто як соціально-економічна система відзначається складною внутрішньою структурою, що включає наступні підсистеми: матеріально-технічну, екологічну, адміністративно-управлінську, фінансово-економічну, духовно-інтелектуальну, соціально-демографічну, професійну. Надзвичайно важливим є забезпечення розвитку усіх цих підсистем.

Стратегічною місією Тернопільської міської територіальної громади є забезпечення високої якості життя та безпеки мешканців, популяризація українських традицій, духовності, забезпечення культурного розвитку, формування громади із конкурентоспроможною економікою, реалізація підприємницького, інформаційно-технологічного, рекреаційно-туристичного потенціалів.

Доходи загального фонду ТМТГ у 2022 р. впали порівняно з 2021 р. на 220875,9 тис. грн. (на 7,6%), а доходи спеціального фонду – на 202095,3 тис. грн. (на 34,0%). На це, зокрема, вплинуло розширення агресії Росії на територію України і відповідно виникнення пов'язаних із цим ряду економічних проблем.

Аналізуючи виконання видаткової частини загального фонду бюджету ТМТГ у 2021-2022 роках, можна відмітити суттєві зміни. Зокрема, зменшилися видатки на міжбюджетні трансферти знизилися більш як у 3,1 рази, впали видатки на економічну діяльність – більш як у 7,1 рази.

Структура видаткової частини загального фонду бюджету ТМТГ у 2022 р. відзначалася переважанням у витрат на освіту, вона становила 53,4%. Витрати ТМТГ на житлово - комунальне господарство у 2022 році значно зросли, їх частка становила 17,2% (друга позиція). Третю позицію займали витрати на державне управління, їх частка досягла 7,6%. Найбільша частина видатків спеціального фонду бюджету ТМТГ у 2022 році припадала на економічну діяльність – 58,9%. Також значні частки припадали на іншу діяльність (15,5%) та освіту (13,7%).

Тернопільською міською радою налагоджено активну співпрацю із

міжнародними організаціями, проєктами міжнародної технічної допомоги. Зокрема, реалізуються проєкти, що стосуються: розвитку міської інфраструктури у сфері модернізації систем водовідведення і водопостачання; здійснення соціально-економічної адаптації тимчасово переміщених осіб; підвищення енергоефективності у секторі централізованого теплопостачання та інші. Важливим завданням, яке потребує вирішення на сучасному етапі, є проведення ефективної адаптації військовослужбовців після їх повернення до мирного життя, а також надання ефективної допомоги членам їх сімей, що є також надзвичайно необхідним для жителів м. Тернополя. Мета такої адаптації - здійснення активного процесу пристосування осіб до оточуючого середовища, полегшення процесу психологічного прийняття змін. Передбачаємо, що організація Тернопільської міською радою Центру соціально-психологічної адаптації військовослужбовців та членів їх сімей дозволить ефективно налагодити надання необхідної допомоги зазначеним категоріям людей.

Також плануємо впровадити у м. Тернопіль роботу Центру реінтеграції бездомних громадян з метою здійснення процесу їх повернення до повноцінного життя в суспільстві. Адже бездомність — явище, що виступає гострою соціально-економічною проблемою суспільства.

Діяльність Центру реінтеграції бездомних осіб у місті Тернополі, як планується, буде спрямована насамперед на повернення до повноцінного самостійного життя в суспільстві бездомних осіб даного міста шляхом надання їм комплексу соціальних послуг, що базується на урахуванні їх індивідуальних потреб. Центром планується надавати такі види послуг: соціально-побутові, медичні, соціально-економічні, юридичні послуги, послуги щодо організації дозвілля, освітні послуги й послуги з працевлаштування.

Розвиток міста Тернопіль неможливий без збереження його культурно-історичної спадщини. Ми повинні, якщо хочемо мати краще майбутнє, зберегти та поширити пам'ять про минуле. Саме тому пропонуємо створити музей міста Тернопіль.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Безлюбченко О. С. Управління міськими територіями: конспект лекцій для студентів денної і заочної форм навчання освітнього рівня «магістр» за спеціальністю 192 - Будівництво та цивільна інженерія, освітня програма «Міське будівництво та господарство». Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. 2020. 117 с.

2. Ніколаєва В. І., Назаренко П. В. Теоретичні засади управління розвитком міських територій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. №5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2072>

3. Мозговий А.А. Сталий розвиток міст: передумови та суперечності. URL: <https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/148166/58-61.pdf?sequence=1>

4. Song H., Srinivasan R., Sooker T., Jeschke S. Smart Cities: Foundations, Principles, and Applications. USA: Wiley, 2017. 912 p.

5. Адміністративне управління територіальними громадами : навч. посіб. / В. М. Бабаєв та кол. авт. ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків. ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. 2022. 292 с.

6. Head S. The New Ruthless Economy: Work and Power in the Digital Age. Oxford: Oxford University Press, 2011.

7. ТОП-10 проблем розвитку українських міст - думка міських голів. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/1967>

8. Мельник І.В. Проблеми формування місцевих бюджетів та шляхи їх вирішення / Закарпатські правові читання : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів (29-30 квітня 2010 року, м. Ужгород): У 2-х томах / за заг. ред. Ващука Ф.Г., Трачука П.А.; ред. кол.: Ф.Г. Ващук, Ю.Л. Бошицький, В.В. Росул та ін. Ужгород : ЗакДУ, 2010. Т.1. С. 209-211.

8. Кошелюк М., Томан Урс. Розвиток українських міст: нові межі – нові

можливості. URL: <https://mistosite.org.ua/articles/rozvytok-ukrainskykh-mist-novi-merezhi-novi-mozhlyvost>

8. Любченко П. М. Муніципальне право України: навч. посіб. / П. М. Любченко; НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування Нац. акад. прав. наук України. - Х.: ФІНН, 2012. 495 с.

9. Безверхнюк Т. М. Методологічні підходи щодо визначення ресурсів управління розвитком регіонів. Основи регіонального управління в Україні : підручник / за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : Вид-во НАДУ. 2012. Розд. 5.1. С. 203-215.

10. Обговорення актуальних проблем місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xvovXeaUGRM>

11. Машлій Г. Б. Регіональний розвиток в Україні: стан, виклики та проблеми інвестиційного забезпечення. Актуальні проблеми публічного управління та адміністрування: Колективна монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Кирич Н.Б. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2020. С.109-127. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/32378/2/monograph_PU_2020_TNTU.pdf.

12. Безверхнюк Т. М., Сенча І.А., Сивак Т.В., Левицький А.О. Управління соціальними проектами: оцінка ризиків і аналіз зацікавлених. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Київ. 2013. № 4. С. 17-23.

13. Гордієнко В. О. Управління інноваційними проектами і програмами : навч. посіб. Дніпро : Ун-т митної справи та фінансів, 2019. 116 с.

14. Машлій Г.Б., Мосій О.Б. Моніторинг перспектив та інвестиційні інструменти розвитку територіальних громад. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2021. №3 (30). URL: <http://www.easterneurope-bm.in.ua/index.php/en/issue-30-2021>.

15. Механізми реалізації регіональної політики: оцінка ефективності та напрями удосконалення : монографія / наук. ред. С. Л. Шульц. Ін-т регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України. Львів : 2018. 205 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

16. Машлій Г. Регіональний аспект процесів інвестування в Україні: стан та проблеми вдосконалення управління. Соціально- економічні проблеми і держава. 2018. Вип. 1 (18). С. 102-111. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18mhbpvu.pdf>.

17. Тернопільська територіальна громада. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/4632>

18. Тернопільська міська громада. URL: <https://gromada.info/gromada/ternopilska/>

19. Тернопільська міська рада. Офіційний сайт. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/>

20. Буряк О.О., Гіневський М.І., Катеруша Г.Л. Шляхи та методи реабілітації осіб з «військовим синдромом» та посттравматичним стресовим розладом. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2015. Вип. 3. С. 137-141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZKhUPS_2015_3_33

21. Адаптацію ветеранів війни до мирного життя гарантує Закон щодо системи переходу від військової кар'єри до цивільного життя. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/03/adaptacziyu-veteraniv-vijny-do-myrnogo-zhyttya-garantuye-zakon-shhodo-systemy-perehodu-vid-vijskovoyi-karyery-do-czyvilnogo-zhyttya/>

22. Психологічна реабілітація військовослужбовців. URL: https://arpp.com.ua/blog/psychological_rehabilitation_of_military/

23. Кондрюкова В., Слюсар І. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців силових структур, звільнених у запас : навч.-метод. посіб. Київ. Гнозис. 2013. 116 с.

24. Орловська О.А. Особливості адаптації військовослужбовців до умов цивільного життя. Молодий вчений. 2019. № 8(1). С. 45-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_8%281%29_13

25. Психологічна допомога учасникам АТО та їх сім'ям : колективна монографія / Мушкевич М.І., Федоренко Р.П., Мельник А.П. та ін.; за заг. ред. Мушкевич М.І. Луцьк. Вежа-Друк. 2016. 260 с.

26. Кучеренко С.М., Хоменко Н.М. Організаційні особливості соціально-психологічної адаптації військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, до умов мирного життя. Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць. Вип. 21. Харків: НУЦ-ЗУ. 2017. С. 66-74.

27. Матвієць Л.Г. Організація та моніторинг своєчасного надання медико-психологічної допомоги на первинному рівні при гострих та посттравматичних стресових розладах. *Семейная медицина*. 2017. № 5. С. 6-11.

28. Музичко Л.Т. Подолання посттравматичного стресового розладу у військовослужбовців / Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, ПП «Медобори - 2006». 2017. Вип. 10. С. 289-299.

29. Чапляк А.П., Романів О.П., Надь Б.А. Основні напрямки реабілітації учасників бойових дій. Україна. *Здоров'я нації*. 2018. № 3/1(51). С. 59-61.

30. Кондрюкова В.В., Слюсар І.М. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців силових структур, звільнених у запас: навчально-методичний посібник. К. : Гнозіс, 2013. 116 с.

31. Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text>

32. Проблема бездомності в Україні та шляхи її вирішення. URL: <http://sumy.sm.gov.ua/index.php/ru/gumanitarna-politika/sotsialniy-zahyst/11728-problema-bezdomnosti-v-ukrajini-ta-shlyakhi-jiji-virishennya>

33. Бездомність. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%91%D0%B5%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>

34. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>

35. Вплив музеїв на сучасне суспільство. URL: <https://fgritb.knukim.edu.ua/home/news/vpliv-muzejiv.html>

37. Машлій Г.Б., Статкевич О. Особливості та перспективні напрями управління міським розвитком / Матеріали XI Всеукраїнської науково-

практичної конференції пам'яті почесного професора Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, академіка НАН України Миколи Григоровича Чумаченка: «Наука, інновації, бізнес: проблеми, перспективи і сьогочасні тренди розвитку»» 26 травня 2023 року. Тернопіль. С. 115.

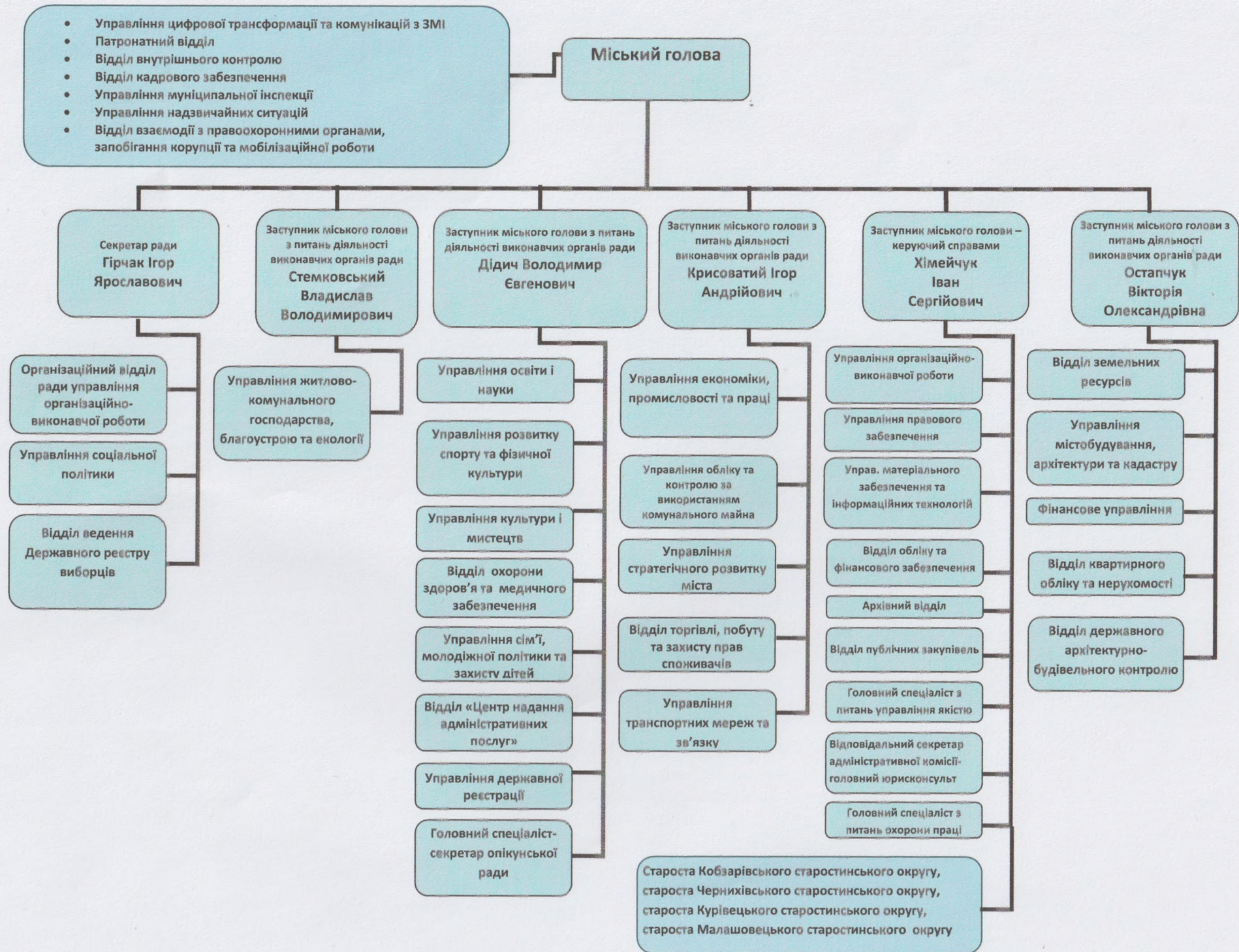
36. Галушак О., Галушак М., Машлій Г. Цифровізація в Україні: еволюційні перетворення. Галицький економічний вісник. 2023. Том 81. № 2. С. 155-163. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/41209>

37. Стручок В.С. Техноекоелогія та цивільна безпека. Частина "Цивільна безпека». URL: <https://koha.tntu.edu.ua/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=352665>

38. Галушак М. П., Галушак О. Я. Електронна Тернопільщина: стан та перспективи розвитку. Актуальні проблеми публічного управління та адміністрування: Колективна монографія. Т.: ФОП Паляниця В. А., 2020, с. 7–32.

Додатки

УДК 334.78:338.49

Машлій Г.Б., Статкевич О.А.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ МІСЬКИМ РОЗВИТКОМ

Mashliy H., Statkevych O.

FEATURES AND PROSPECTIVE DIRECTIONS OF URBAN DEVELOPMENT MANAGEMENT

Управління міським розвитком є складним, комплексним та багатограним процесом, що вимагає використання системних підходів і залучення різноманітних учасників до його забезпечення. Необхідною передумовою формування умов ефективного управління міським розвитком в Україні є усвідомлення світових тенденцій, а також використання закономірностей розвитку даної громади.

При розгляді поняття міського розвитку слід враховувати наступні його особливості: він виступає у якості безперервного процесу; забезпечується завдяки спільним зусиллям учасників громади; передбачає налагодження дієвого партнерства влади міської громади й бізнесу; базується на врахуванні місцевих конкурентних переваг; економіка муніципалітету при цьому виступає рушійною силою міського розвитку, його двигуном; націлений на зростання стандартів життя у громаді; критерієм ступеня розвитку виступає рівень задоволення потреб членів міської громади. При визначенні перспективних напрямів управління міським розвитком слід брати до уваги і те, що процес реформування системи публічного управління передбачає активне залучення громадськості до забезпечення розвитку громад, формування ефективно діючих інститутів громадянського суспільства. Жителі повинні залучені не лише до процесів управління поточними справами міста, але у до формування бюджетів участі й стратегічного планування розвитку громади.

Управління міським розвитком також буде ефективним лише за умови формування когорти місцевих політиків, працівників органів місцевого самоврядування, що володіють сучасними знаннями, уміннями та навичками, і здатні самовіддано працювати на благо жителів громади у нелегких умовах сьогодення. Передумовою міського розвитку при цьому також виступає формування дієвого економічного механізму його забезпечення, всебічна підтримка діючого у громаді бізнесу, сприяння подальшого розвитку підприємництва, залучення інвестицій та забезпечення доступу до фінансування, підвищення привабливості території міста, зростання якості його інфраструктури, збереження довкілля, розвиток людського капіталу громади, формування ефективної мережі інформаційних потоків.

Список використаних джерел:

1. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: корисні поради та кращі практики. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/717/MER_2021_WEB.pdf
2. Управління розвитком об'єднаних територіальних громад на засадах громадської участі: навч. посіб. / [О.В. Берданова, В.М. Вакуленко, Н.М. Гринчук, В.С. Колтун, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук] К. : 2017. 129 с.
3. Інструменти розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації влади / за заг. ред. В.М. Олуйко. Київ: Ваіте, 2017. 432 с.

Виконання
видаткової частини бюджету Тернопільської міської територіальної громади за 2022 рік
за функціональною структурою

тис.грн.

Код функціональної класифікації		Уточнений план на 2022 рік		Фактично використано за 2022 рік		% виконання до річного плану
		Сума	% до загальної суми	Сума	% до загальної суми	
0100	Державне управління	210 610,9	7,2	202 640,9	7,6	96,2
1000	Освіта	1 478 104,9	50,8	1 428 098,8	53,4	96,6
2000	Охорона здоров'я	117 655,8	4,0	111 338,7	4,2	94,6
3000	Соціальний захист та соціальне забезпечення	173 916,4	6,0	168 064,9	6,3	96,6
4000	Культура і мистецтво	37 837,8	1,3	33 989,1	1,3	89,8
5000	Фізична культура і спорт	84 162,4	2,9	68 354,4	2,6	81,2
6000	Житлово - комунальне господарство	486 593,3	16,7	461 291,2	17,2	94,8
7000	Економічна діяльність	120 469,7	4,1	118 925,1	4,4	98,7
8000	Інша діяльність	81 896,8	2,8	54 137,2	2,0	66,1
9000	Міжбюджетні трансферти	116 479,5	4,0	28 239,9	1,1	24,2
	Всього видатків загального фонду:	2 907 727,5	100,0	2 675 080,2	100,0	92,0
	Видатки спеціального фонду					
0100	Державне управління	10 497,2	1,5	9 801,8	2,5	93,4
1000	Освіта	67 620,5	9,5	53 776,7	13,7	79,5
2000	Охорона здоров'я	13 560,5	1,9	13 425,8	3,4	99,0
3000	Соціальний захист та соціал.забезпечення населення	9 683,1	1,4	8 981,0	2,3	92,7
4000	Культура і мистецтво	5 397,7	0,8	4 361,1	1,1	80,8
5000	Фізична культура і спорт	10 468,5	1,5	4 166,7	1,1	39,8
6000	Житлово-комунальне господарство	9 160,0	1,3	5 964,9	1,5	65,1
7000	Економічна діяльність	520 371,9	72,9	231 237,8	58,9	44,4
8000	Інша діяльність	67 220,1	9,4	60 671,3	15,5	90,3
	Разом видатків спеціального фонду	713 979,5	100,0	392 387,1	100,0	55,0
	Разом видатків	3 621 707,0		3 067 467,3		84,7

Міський голова

Сергій НАДАЛ